

Univerzita Karlova

1. lékařská fakulta

Studijní program: Specializace ve zdravotnictví

Studijní obor: Adiktologie

Erika Jánská

Specifika užívání návykových látek ve vybraných subkulturách:
online dotazníkové šetření

Specifics of substance use in selected subcultures: online
questionnaire survey

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vacek, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem řádně uvedla a citovala všechny použité prameny a literaturu. Současně prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s trvalým uložením elektronické verze mé práce v databázi systému meziuniverzitního projektu Theses.cz za účelem soustavné kontroly podobnosti kvalifikačních prací.

V Praze, dne:

Erika Jánská

Bibliografický záznam:

JÁNSKÁ, Erika. Specifika užívání návykových látek ve vybraných subkulturách: online dotazníkové šetření. [Specifics of substance use in selected subcultures: online questionnaire survey]. Praha, 2024. 49 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze.

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vacek, Ph.D.

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat za odborné vedení svému vedoucímu práce Mgr. Jaroslavu Vackovi, Ph.D., za projevenou vstřícnost, trpělivost a praktické připomínky. Dále bych chtěla poděkovat i všem respondentům, kteří byli ochotní se do mého dotazníkového šetření zapojit, protože bez jejich hojné účasti by žádný výzkum nevznikl.

Abstrakt

Obsahem této bakalářské práce je popis zvyklostí a specifik v užívání návykových látek u příslušníků vybraných subkultur, ověření existence a relevantnosti některých předpokladů vyskytujících se ve společnosti na téma užívání návykových látek v tomto specifickém prostředí a popis dostupnosti a zkušeností s adiktologickými službami u této cílové skupiny.

Teoretická část práce se zabývá vymezením samotných pojmů „kultura“ a „subkultura“, následně se zaměřuje na popsání spojitosti užívání návykových látek s prostředím subkultur a definování potencionálně využitelných adiktologických služeb pro tuto cílovou skupinu. V neposlední řadě je v teoretické části podrobněji rozebráno i 7 konkrétních subkultur, které z výzkumu vyšly jako nejpočetnější a byly tudíž hlouběji zkoumány i v části praktické.

Ta vychází z kvantitativních dat sebraných výzkumnou metodou online dotazníkového šetření, které probíhalo skrz sociální sítě Facebook a Instagram. Celkově se zúčastnilo 243 respondentů, ze kterých bylo pro záměry výzkumu považováno za validní 239. Ve výzkumném souboru převažovaly v 53 % ženy (n = 127), mužů se zúčastnilo 42 % (n = 101) a zbývající účastníci byli shledáni „jiné“ či „neurčité“ identifikace. Nejvíce zastoupenou subkulturou představovali „metalheads“, z dalších které byly podrobně zkoumány následovali „otaku/cosplay“, „BDSM“, „punk“, „larp“, „goth“ a „hippies“.

Porovnáním dat jsem dospěla k výsledku, že nejvíce rizikovou subkulturou z hlediska užívání návykových látek v porovnání s ostatními byl punk, který opakovaně dosahoval nejvyšších hodnot v otázkách na užívání alkoholu a tabáku, či jiných nikotinových výrobků a zároveň u respondentů z této subkultury byla zaznamenána i vyšší míra užívání různých nelegálních drog. Z výsledků dotazníku, se dále podařilo potvrdit, že jisté předpoklady o subkulturách pravděpodobně skutečně mohou stavět na reálných základech, oproti jiným, které při porovnání se získanými daty spíše potvrzeny nebyly. Při zkoumání využitelnosti adiktologických služeb pro příslušníky subkultur se potvrdilo, že nejčastěji navštěvovanou a pravděpodobně i nejvhodnější formou služby pro tuto cílovou skupinu představují HR programy v rámci festivalů a hudebních akcí, všeobecně však jsou zkušenosti subkulturních respondentů s adiktologickými službami nižší (72 % respondentů nemělo žádnou zkušenost s adiktologickou službou).

Výsledky této práce by mohly být potenciálně použity pro edukaci odborné veřejnosti, které chybí znalosti ohledně užívání návykových látek v prostředí subkultur. Dále by tato data mohla přispět při tvorbě nových preventivních i harm-reduction programů zaměřených na subkulturní cílovou skupinu.

Klíčová slova:

subkultura – drogy – návykové látky – sociální deviace – užívání drog

Abstract

The content of this bachelor thesis is a description of habits and specifics in the use of addictive substances among members of selected subcultures, verification of the existence and relevance of certain prejudices present in society on the topic of substance abuse in this specific environment, and a description of the availability and experiences with addiction services among this target group.

The theoretical part of the thesis deals with the definition of the concepts of "culture" and "subculture", then focuses on describing the connection between substance abuse and subcultural environments, and defining potentially usable addiction services for this target group. Lastly, the theoretical part also delves into 7 specific subcultures, identified as the most numerous from the research, which were further examined in the practical part.

The practical part is based on quantitative data collected through an online survey method conducted via social networks Facebook and Instagram. A total of 243 respondents participated, with 239 considered valid for the research purposes. In the research sample, 53% were women (n = 127), 42% were men (n = 101), and the remaining participants identified as "other" or "unspecified". The most represented subculture was "metalheads", followed by "otaku/cosplay", "BDSM", "punk", "larp", "goth", and "hippies", which were also extensively examined.

By comparing the data, it was found that the most at-risk subculture in terms of substance abuse compared to others was punk, which consistently scored highest in questions about alcohol and tobacco use, as well as other nicotine products, and also had a higher incidence of illegal drug use among respondents from this subculture. The results also confirmed that certain prejudices about subcultures may indeed have real foundations, compared to others that were not confirmed when comparing the obtained data. In examining the usability of addiction services for members of subcultures, it was confirmed that the most frequently visited and likely most suitable form of service for this target group are harm reduction programs at festivals and music events, although subcultural respondents generally had lower experiences with addiction services (72% had no experience with addiction services).

The results of this thesis could potentially be used for educating professionals lacking knowledge regarding substance abuse in subcultural environments. Furthermore, this data could contribute to the development of new preventive and harm-reduction programs targeting subcultural target groups.

Key words

subculture – drugs – addictive substances – social deviancy – drug use

Obsah

.....	1
1. ÚVOD	7
2. TEORETICKÁ ČÁST	8
2.1. Kultura	8
2.2. Subkultura	8
2.3. Užívání drog v prostředí subkultur	10
2.4. Adiktologické služby a subkultury.....	11
2.5. Charakteristika vybraných subkultur	12
2.5.1. Metalheads	12
2.5.2. Otaku/Cosplay.....	13
2.5.3. Punk	14
2.5.4. Goth.....	15
2.5.5. Hippies	16
2.5.6. Larp	17
2.5.7. BDSM	17
3. PRAKTICKÁ ČÁST.....	19
3.1. Stanovení cíle a výzkumných otázek	19
3.2. Metoda výběru výzkumného souboru	19
3.3. Metody tvorby a analýzy dat.....	20
3.4. Výzkumný soubor	21
4. VÝSLEDKY	22
4. 1. Specifika užívání návykových látek u příslušníku subkultur	22
4. 1. 1. Užívání v prostředí subkulturních akcí	22
4. 1. 2. Užívání příslušníků subkultur mimo subkulturní akce.....	24
4. 1. 3. Rizikové užívání.....	25
4. 2. Stereotypy o užívání návykových látek v subkulturách.....	34
4. 3. Přístupnost adiktologických služeb příslušníkům subkultur	37
5. DISKUZE.....	40
5.1. Metodologie	40
5.2. Interpretace výsledků	41
5.3. Využití v praxi	44
6. ZÁVĚR	45
7. ZDROJE:.....	46

1. ÚVOD

Kolářová (2011), popisuje užívání drog jako jeden z faktorů, kterým se subkulturní jedinci vydělují z řad většinové společnosti, což je staví do pozice potencionálně odlišných od mainstreamové společnosti ve vztahu k této problematice.

Na základě toho byl výzkum provedený v zájmu bakalářské práce zaměřen na popsání zvyklostí v užívání návykových látek u této specifické sociální skupiny populace. Tento výzkumný záměr je mimo jiné teoretické zdroje podpořen i mým bezděčným pozorováním z běžného života, protože se sama v prostředí subkultur již několik let aktivně pohybuji.

V návaznosti na to výzkum práce zjišťuje i praktickou přístupnost adiktologických služeb pro tuto specifickou skupinu potencionálních klientů.

Dle Smolíka (2010) byly subkultury v akademických studiích, pocházejících z bezpečnostních či normativních pozic, prezentovány vždy především v negativním směru. Tento fakt pravděpodobně přispěl k vzniku mnohých předsudků, přisuzujících příslušníkům subkultur v různých formách rizikové chování, mimo jiné i užívání návykových látek.

V důsledku toho se provedený výzkum zabýval i definováním těchto předsudků či stereotypů u respondentů a jejich následným porovnáním se získanými výsledky o skutečném užívání návykových látek.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Kultura

Samotné slovo „kultura“ etymologicky pochází z latinského výrazu „*colo*“, který v doslovném překladu znamená obdělávat, vzdělávat, či pěstovat. Z tohoto důvodu byl tento pojem původně spojován především se zemědělskou činností a obděláváním půdy. Základ k pojetí kultury jako charakteristiky lidské vzdělanosti ve starověku položil M. Tullius Cicero ve svém díle *Tuskulské rozhovory* (r. 45 př. n. l.), kde označil filozofii za „kulturu ducha“. Dnes je kultura dle sociologické encyklopedie považována za jednu z centrálních kategorií společenských věd. Ve svém nejširším pojetí kultura vyjadřuje specifický lidský způsob organizace, realizace a rozvoje činnosti, zobrazovaný ve výsledcích fyzické a duševní práce (Matějíř, 2020).

Kulturu lze i také popsat jako konkrétní způsob života určité ohraničené skupiny či společnosti lidí. Tento způsob je tvořen vzorci chování členů společnosti, tj. zjevnými postupy jejich viditelné mentální i tělesné činnosti, které můžeme v dané sociální skupině pozorovat. Tyto ustálené kulturní vzorce chování vedou k očekávání a přesvědčení, které následně vytvářejí další vzorce chování (Lawless, 1996).

„Kulturou se rozumí sociální reprezentace běžného a standardního chování, norem, hodnot a přesvědčení, které regulují člověka v jeho každodenním životě a které se přenášejí z generace na generaci. Tradičně se uvažuje zejména o kultuře národní či kultuře jednotlivých regionů, ale předpokládá se i to, že uvnitř moderních komplexních společností existuje také řada subkultur, které mohou ve svých modifikacích prostupovat napříč národy, státy, regiony atd.“ (Macek 2003, s. 38).

Pojem „dominantní kultura“ je používán k označení jedné nejvíce rozšířené kultury v konkrétním časově i geograficky ohraničeném prostoru. Zejména se tohoto pojmu používá pro kulturu středních vrstev. Charakteristické pro ni je nezpochybňování úrovně existující kultury a snaha pokračovat v návaznosti na tzv. nejlepší kulturní tradice minulosti (Mistrík, 1999).

2.2. Subkultura

Pojem „subkultura“ označuje skupinu osob, která se svými specifickými znaky odlišuje od kultury převažující v dané společnosti. V subkultuře jsou v různé míře vytvářeny a prosazovány alternativní hodnoty, normy a vzorce chování, které však prakticky představují jen odlišný dílčí soubor, který je v konečném výsledku součástí rozsáhlejší instituce kultury dané společnosti jako celku (Geist, 1992; srov. Hartl & Hartlová, 2000; Giddens, 1999; Krech, Crutchfield & Ballachey, 1968 in Smolík 2015).

Williams (2007) ve svém článku definoval pět zásadních charakteristik, ve kterých subkultura vybočují ze standardů převažující kultury.

- **Styl**, ve smyslu vizuální image subkultury, kterou z převážné většiny tvoří způsob oblékání, líčení či typ účesu, který příslušníci dané subkultury nosí a kterým se odlišují od módy uznávané většinovou kulturou (např. barevná natužená číra punkáčů, černé kožené oblečení s hroty u metalistů).

- **Prostor**, tedy specifické místo, kde dochází k setkávání a příslušníků dané subkultury. Konkrétně se dnes jedná především o kluby, party či tematické festivaly, jsou však v historii zaznamenány i případy, kdy se prostorem setkávání dané subkultury staly prakticky celé čtvrti. Velká část subkultur se dnes však již natolik globálně rozšířila po celém světě, že hranice jejich samostatného prostoru prakticky neexistují.
- **Odpor**, který příslušníci subkultur projevují vůči majoritní společnosti, normám, které nastavuje tradiční kultura, starší generace apod.
- **Sociální interakce**, které vzbuzují příslušníci subkultur v řadách širší společnosti jsou ze značné míry podobné a spíše negativní. Subkulturní jedinci tak bývají častým předmětem předsudků např. uctívání satana u metalistů.
- **Identita**, kterou svým příslušníkům subkultura díky jejich identifikaci s ní propůjčuje, ale zároveň i identita kterou zastávají každý individuální jedinec v prostředí subkultury.

Popsat zcela přesnou definici subkultury, je vzhledem k množství jednotlivých definic a přístupů k jejich studiu takřka nemožné. Konkrétní subkultury se od sebe vzájemně často velice odlišují, je tak značně obtížné, je obecně popsat na základě definic, které se primárně soustředí na jejich samostatné znaky a charakteristiky (Smolík, 2010).

Dle sociologického slovníku, by se definice pojmu subkultura daly rozdělit na dva základní typy. První tzv. substanční definice subkultury, se zaměřuje na popis podstaty subkultury, za to druhá funkční definice vystihuje funkce, které subkultura splňuje (Kolektiv 1996).

Dle Beyera (2002), subkultura splňuje pro své příslušníky funkci bezpečného prostředí, kde se cítí mezi svými, přijímání takových, jací jsou, a kde si mají možnost kompenzovat svůj nenaplněný status v rámci většinové společnosti. Subkulturní jedinci jsou dle této definice shledáváni jako nepřizpůsobiví vůči majoritním normám, a prostor, kde jsou běžně provozovány a tolerovány aktivity, které jsou většinovou společností považovány za deviantní či minimálně zvláštní, jim tak nabízí útočiště chráněné před odsudky ze strany okolí.

Jinou teorii představuje Hebdige (1979), který zaměřuje na podstatu jednotlivých „subkulturních instancí“ a replikuje je jako řešení souboru specifických problémů, kterým musí příslušníci dané sociální skupiny čelit. Sociolog také uvádí, že každý předmět, který tvoří výslednou subkulturní image představuje jistý symbol a výsledný styl tak má představovat specifické sdělení.

Cohen (1955) obdobně definoval, že subkultura vzniká v důsledku vzájemných interakcí většího počtu lidí, kteří společně řeší problém se začleněním se do většinové společnosti, kteří si mimo jiné vytváří i vlastní specifický pohled na danou societu.

Zcela odlišnou definici popsal Erdinger (2006), který mimo subkultur jako sociálně pevně daných společenských skupin, které nejsou ovlivňovány stylem či módou ale spíše odráží sociální situaci společensky patologického jevu, jakými je např. bezdomovectví, narkomanie, nebo prostituce, popsal i tzv. *módní subkultury*, které jsou fluidně tvořeny bez rozdílu pohlaví, vzdělání, věku, či sociálním statutem a lidé se v nich sdružují na základě sdíleného zájmu, stylu či osobní filozofie.

2.3. Užívání drog v prostředí subkultur

V začátku je nutné podotknout, že subkultury byly ve studiích vždy prezentovány spíše v negativním světle, pravděpodobně z důvodu, že jejich výzkumy, vycházely primárně z bezpečnostních či normativně orientovaných pozic (Smolík 2015). V důsledku toho na ně bývá nahlíženo jako na formu rizikového či antisociálního chování (Jusko, 2007; Sobotková & Nielsen, 2014; Kasal, 2013 in Smolík 2015).

Kolářová (2011) popisuje užívání návykových látek jako jeden z prvků, kterým se subkulturní mládež vyčleňuje z většinové společnosti. Ve své publikaci se autorka věnuje čtyřem značně odlišným subkulturám, punku, skinheadům, freeteknu a příslušníkům hip-hopového undergroundu. V publikaci tak nalezneme mimo jiné i detailnější a autentičtější popis specifik užívání návykových látek v jednotlivých subkulturách např. zvýšený zájem o experimentování s přírodními halucinogeny u příslušníků Freetekna.

Téma spojitosti subkultur s užíváním návykových látek bylo taktéž předmětem výzkumu, nejedné závěrečné práce. Z dotazníkového šetření provedeného mezi 315 středoškoláky ve věku 15 až 19 let, kdy z celkového počtu bylo 147 studentů a 168 studentek, v Českých Budějovicích, potvrdil autor diplomové práce Štěpánek (2012), že členství v různých subkulturách pravděpodobně ovlivňuje frekvenci užívání drog a preferenci konkrétních druhů drog. Jako rizikové definoval zejména hip-hop, skate, graffiti a taneční scénu. Mezi respondenty subkultur taneční scény a skate, vyšla významně vyšší prevalence užívání pervitinu (20,4 % a 22,6 %). Veškeré zmiňované subkultury dále vykazovaly nejvyšší prevalence v užívání extáze (graffiti – 9 %, hip-hop, taneční scéna, skate – 15–16 %). Dále společně se subkulturami rocku a skinheads vykazovaly o 15% vyšší prevalence užívání marihuany oproti všem ostatním respondentům.

V další závěrečné práci zabývající se užíváním návykových látek v prostředí hudebních subkultur na území Mělnicka (Přádová, 2013) byli jako adiktologicky nejrizikovější skupina definováni posluchači elektronické hudby. Oproti rocku, punku, hip-hopu, discu a nespécifikovanému jinému žánru hudby vykazovali tyto respondenti nejvyšší počet užitých drog za poslední měsíc (\bar{X} – 1,57; M – 2,20), rok (\bar{X} – 2,10; M – 3,35) i celý život (\bar{X} – 3,36; M – 5,02). Jako preferovanou návykovou látku uvedly veškeré hudební subkultury alkohol a marihuanu. Předmětem výzkumu, byla i otázka, zda respondentům užití návykové látky umožňuje si danou akci více užít. Zde největší počet pozitivních odpovědí uvedla taktéž subkultura elektronické hudby (31,8 %), dále rocku

(28, 4 %), hip hopu 37 (27, 3 %), punku (18, 2 %), disco (17 %) a nejméně kladných odpovědí uvedli posluchači jiného stylu (15, 9 %).

Já sama jsem (Jánská, 2023) již v minulosti také provedla rozsahem menší výzkum na obdobné téma „Užívání návykových látek v alternativních subkulturách“, který se zaměřoval především na porovnávání hodnot subkulturních jedinců s daty od zástupců z řad běžné společnosti. Online dotazníkového šetření se zúčastnilo 100 osob, z toho nejzastoupenější věkovou skupinou byli adolescenti od 18 do 21 let.

Z výzkumu následně vyšlo najevo, že osoby aktivně se hlásící k subkulturám mají sklon k počátečním experimentům s návykovými látkami v nižším věku (13–14 let), než tomu tak je u jedinců z běžné společnosti (15–17 let) a také že se častěji uchylují k užívání psychoaktivních substancí na pravidelné bázi (45 % subkulturních respondentů, potvrdilo pravidelné užívání nějaké návykové látky, nejčastěji nikotinu). Výzkum naopak nepotvrdil, žádnou vyšší míru experimentování s ilegálními návykovými látkami nebo vystavení se většímu počtu potenciálně riskantních situací spojených s užíváním návykových látek u příslušníků subkultur. Co se týkalo postojového zaujetí respondentů v otázce, zda subkulturní příslušníci užívají návykové látky ve větší míře než zbytek společnosti, byly výsledky poměrně vyrovnané, tj. 44 % odpověď negovalo, 43 % projevilo s tvrzením souhlas a zbytek odpověděl neurčitě.

Otázka vztahu subkultur s užíváním návykových látek se pochopitelně stala předmětem zájmu i některých zahraničních studií. Rozsáhlá americká studie (Vuolo 2014), taktéž potvrdila jisté souvislosti mezi užíváním návykových látek a poslechem konkrétního hudebního žánru, potažmo příslušnosti k dané hudební subkultuře. Z výzkumu se podařilo definovat rockovou a hip-hopovou hudbu jako potencionálně rizikovější, vzhledem k vyšší míře užívání návykových látek u jejich posluchačů, oproti klasické a populární hudbě.

2.4. Adiktologické služby a subkultury

Potencionálně největší využití adiktologických služeb u příslušníků konkrétních subkultur může očekávat u programů, zaměřených na poskytování prevence a harm reduction služeb v prostředí noční zábavy, festivalů, party apod., protože tyto akce bývají nezdědka prostorem, kde se příslušníci subkultur sdružují.

Podle National Institute on Drug Abuse (2018) se přístup harm reduction, zaměřuje zejména na minimalizaci rizik spojených s užíváním drog nebo jiným rizikovým chováním prostřednictvím terciální prevence. Programy harm reduction mohou zahrnovat výměnu injekčních stříkaček, substituční léčbu opioidů, poskytování bezpečného prostředí pro užívání látek, prevenci předávkování, preventivní testování na infekční choroby a další. Účinnost těchto programů byla prokázána zejména v prevenci šíření infekčních chorob, jako je HIV nebo žloutenka typu C.

Konkrétně harm reduction programy specializující se na oblast nočního života, definují jako svou primární cílovou skupinu rekreační uživatele různých návykových látek, kteří se neuchylují k pravidelnému užívání, spíše se dají popsat jako příležitostní uživatelé či experimentátoři (Turnerová, 2023).

Nejvíce typickými návykovými látkami užívanými v této skupině adiktologických

klientů jsou podle Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost (2021) extáze (MDMA), kokain, pervitin, LSD a konopné drogy, dále pak nové syntetické návykové látky.

Konkrétní činnost zmiňovaných harm reduction programů, lze definovat jako prevenci a intervenci v prostředí taneční zábavy spojenou zejména s problematikou užívání legálních a nelegálních návykových látek. Dále má tato služba potenciál působit ale i v situacích, které s konzumací návykových látek nutně souviset nemusí, jako je riziko dehydratace, přehřátí, rizikové sexuální chování, poškození sluchu z důvodu hlasité hudby apod. Na konkrétních akcích pracovníci programu zpravidla nabízí klientům harm reduction materiál (kondomy, čistá nastříhaná brčka na šňupání, špunty do uší apod.), potravinový servis, poskytují podporu a poradenství v přídech krize, podávají návštěvníkům informační servis ohledně bezpečnosti při užívání psychoaktivních látek a obdobných témat, i zajišťují odbornou pomoc při akutní intoxikaci. Služba také může zprostředkovávat i měření hladiny alkoholu pomocí alkotesteru. Dále mohou programy v prostředí hudební akce vytvářet tzv. chill-out zónu, ve kde mají účastníci akce možnost odpočinout si v klidném a bezpečném prostředí. Pracovníci programu taktéž monitorují prostředí akce a krom přímého působení se můžou věnovat i školení personálu dané taneční zábavy (Podané ruce, 2023).

Konkrétní harm reduction programy se samozřejmě v nabídce a specifik poskytovaných úkonů od sebe vzájemně odlišují a neposkytují tak plošně všechny veškeré služby výše jmenované. Mezi harm reduction programy zaměřené na prostředí nočního života pracujících na území ČR se řadí např. Hard&Smart spadající pod organizaci Podané ruce, o.p.s., Projekt Pyscare spravující Česká psychedelická společnost, z.s, Magdaléna o.p.s. na festivalech, PARTYHARMreduction spadající pod organizaci Progressive (Turnerová, 2023).

2.5. Charakteristika vybraných subkultur

Níže podrobněji popsané subkultury byly vybrány na základě výsledků proběhlého dotazníkového šetření. Jedná se o subkultury, jež ve výzkumném celku představovaly relevantní vzorek, tj. čítaly včetně a více než 18 jedinců.

2.5.1. Metalheads

Metalisté svůj oblíbený žánr velice často považují nejen za hudbu, ale vnímají jej jako celou specifickou subkulturu, či přímo životní styl a filozofii. Metalová hudba, která představuje základní element budující vzájemnou sounáležitost této subkultury, se však v průběhu let utvářela do mnoha samostatných, od sebe odlišných směrů (black metal, metalcore, death metal, grindcore atd.), a v závislosti na to je dnes i celá tako subkultura velmi nestejnorodá. Jejímú celistvému definování také značně brání mísení se s dalšími subkulturami (např. punk, hiphop, hardcore) (Smolík, 2010).

Hudební styl stejně jako vizuální image, metalistů představující dlouhé vlasy, kožené či džínové oblečení doplněné kovovými hroty, nýty, svéráznými nápisy a nášivkami odkazujícími k jejich oblíbeným kapelám, byly masovou kulturou v jisté míře vždy považována za provokativní (Smolík, 2010).

Autor také uvádí, že mimo nekomfortní vizáže, subkultura metalu širokou veřejnost provokuje a děsí svou zdánlivou spojitostí s užíváním alkoholu či přímo drog (Smolík, 2010).

Vědečtí pracovníci F. Baker a W. Bor ve svém článku (2008) popisovali potencionální souvislost preferovaného hudebního žánru s výskytem antisociálního chování (sebepoškozování, suicidiálních tendencí, násilí, užívání drog apod.) především u mladistvých posluchačů. Metalový žánr byl dle této studie jedním ze strany veřejné společnosti více obviňovaných za podporu zmiňovaného rizikového chování u náctiletých, tudíž mu byla ve studii věnována vyšší pozornost. Dle autorů citované studie adolescenti s preferencí pro hard rock či metalovou hudbu vykazovali vyšší úroveň riskantního chování než ti s preferencí pro jiný žánr.

Nicméně v závěru, studie vyvrací, že by hudba byla příčinou rizikového chování u mladistvých, a naznačuje, že preference hudby je spíše indikátorem emocionální zranitelnosti (Baker, Bor, 2008).

Záliba v těchto hudebních stylech dle dalších zdrojů by také mohla mít spojitost se zvýšenou touhou po nových zážitcích, negativními vztahy v rodině a nízkým sebehodnocením u dívek (Arnett, 1991).

Jiná studie spojovala preferenci hudby, míru ovlivnění emocemi a rizikové chování u studentů univerzity ve Spojených státech. Byla zjištěna silná spojitost mezi emocionálními reakcemi na hudbu (buď pozitivními nebo negativními) a rizikovým chováním, přičemž tato konexe byla nejsilnější právě u fanoušků rockové a metalové hudby (Roberts et al. 1998).

Při zaměření se na užívání návykových látek ve spojitosti s poslechem metalové hudby, citovaná studie ukázala, že ze zkoumaných mladistvých, kteří byli považováni za závislé na návykových látkách právě 60 % preferovalo poslech metalu (King, 1988).

Jiná studie naznačovala, že adolescenci se zálibou v metalovém žánru vykazují vyšší pravděpodobnost k užívání, ne však už ke zneužívání, ilegálních drog, ve srovnání s těmi, kteří měli jiné hudební preference (Arnett, 1996).

Na závěr je třeba dodat, že výše naznačované spojení metalové subkultury s vyšší mírou užívání drog nelze uvalit na celou subkulturu plošně, neb i v metalu existují proudy striktně odmítající užívání jakýkoliv návykových látek (Smolík, 2010).

2.5.2. Otaku/Cosplay

Samotný pojem „cosplay“ vznikl složením anglických slov „costume“ a „play“, proto by se do češtiny dal volně přeložit jako „kostýmová hra“ či „hra v kostýmech“. Na otázku, zda jej považovat za samostatnou subkulturu, či se jedná pouze o netradiční volnočasový koníček nelze tak jednoduše odpovědět, rozhodně se však kolem této záliby sdružuje nemalé množství lidí, kteří jistou soudržnou sociální skupinu vytváří. V praxi cosplay vypadá jako forma akčního umění, kdy participátoři reprezentují pomocí kostýmů a chování (tzv. roleplay – napodobování postavy jejím „hraním“) určitou postavu ze své oblíbené popkultury, ať už se jedná o charakter z komiksu, videohry literatury, filmu, anime či mangy (Rybenská 2015).

Právě milovníci mangy a anime se v dnešní době našem západním sociodemografickém prostředí označují pojmem „otaku“ a tvoří tak další specifickou subkulturu (Eng, 2003), která se s cosplayem přirozeně prolíná, protože se setkávají na stejných eventech, otaku své oblíbené charaktery z anime cosplayují apod. (Pospíšek 2014).

U této společenské skupiny dosud nebyla dostatečně prozkoumána problematika užívání návykových látek. Jediné, co by mohlo u příslušníků této subkultury mohlo naznačovat jisté závislostí tendence je skutečnost, že prostředí subkultury pro své stoupence představuje jistou formu úniku z reality do nějakého svého snového světa, kde cítí dobře. Dle průzkumu prováděného pro závěrečnou práci zabývajícím se tématem cosplay fandumu v ČR (Pospíšek 2014), několik respondentů uvedlo, že u sebe pozorovaly chování spojené s cosplay/otaku subkulturou, které jimi samotnými bylo přirovnané až k nelátkové závislosti.

Dle zahraniční studie zabývající se životním stylem adolescentů příslušících k subkultuře otaku, byla tato sociální skupina popsána jako „*vzešlá z pokroku moderních médií a informační technologie, která je posedlá zájmem o komiksy, animaci a hry vytvořené v éře vizualizace*“, což také naznačuje jistý potenciál pro závislé chování (NIU, 2012).

Ovšem vzhledem k nereprezentativnosti zkoumaného vzorku a zaměření se na jinou než adiktologickou oblast chování participantů, nelze o tyto závěry považovat za příliš relevantní.

2.5.3. Punk

Samotný pojem „punk“ se z angličtiny volně překládá jako „haraburdí“, „bordel“, ale také jako „výtržník“, „mladistvý darebák“ či příslušník gangu, který svým chováním a názory představuje vše, co všeobecná morálka odsuzuje. punk vyjma specifického hudebního stylu, znamená pro své příslušníky zpravidla i jistý životní styl. Primární myšlenka punku již od svého počátku spočívala ve vzpouře proti systému, společenským pravidlům či nějakým mainstreamem uznávaným hodnotám (tradiční punkové heslo: „*fuck the system*“). Další stěžejní zásadou punku, ale taktéž zůstává vysoká míra tolerance a respektu, vůči individualitě ostatních (např. v otázce etnické příslušnosti), což se propisuje i do vizuální image této subkultury.

Při detailnějším zkoumání vnějších znaků subkultury, právě shledáváme, že u punkerů není oproti jiným subkulturám oblečení uniformní. Jedinci usilují o autenticitu, individualitu a každý z punkerů si tak zachovává vlastní identitu. Převážně se však v punkové subkultuře nosí kožené bundy, bombery, křiváky s kokovými nýty, hroty či jinou výzdobou a samozřejmě nášivkami, popřípadě ručně malovanými nápisy či symboly. Boty bývají zejména těžké „glády“ či „martensky“ a nelze opomenout signifikantním znak punku, do vztyčeného hřebenu vyztužený účes na temeni hlavy zvané „čiro“ (Smolík, 2010).

Ze závěrečné práce zkoumající aktuální hodnoty punku u svých příslušníků (Lojdrová, 2011), užívání návykových látek vycházelo jako částečně zamlčovaná hodnota

v této subkultuře. Převážná většina účastníků kvalitativního výzkumu, prováděného polostrukturovaným rozhovorem, se od užívání drog distancovala, přesto se však na jejich přítomnosti v punkové subkultuře shodovali. Výsadní postavení poté nabýval alkohol, kdy bylo ve výpovědi jednoho dotazovaného dokonce uvedeno, že tato legální návyková látka má v punku podobně spojující význam jako hudba.

Z průzkumu, zabývajícím užíváním návykových látek u jednotlivých hudebních subkultur v regionu Mělnicka (Přádová, 2013), patřili punkáči ke skupině s třetím největším s průměrným počtem užitých drog v celoživotní prevalenci, hned po vyznavačích elektronické hudby a jiné, nespecifikované hudebním stylem (nezapadající do žádné ze skupin zkoumaných hudebních stylů). V provedeném šetření vycházel jako nepopulárnější návyková látka v této subkultuře alkohol (46,1 %), což oproti jiným stylům představovalo výrazně vyšší procento. Na druhém místě následovala marihuana a LSD (34,6 %, 9,9 %). O ostatní látky (mefedron, extáze, lysohlávky, kokain, heroin, pervitin) byl zájem vyrovnaný.

Dle interview s Matem Sargentem (punkovým hudebníkem, který ze své iniciativy založil DIY charitativní projekt „Sex, drugs and HIV, pomáhající lidem s jmenovanou diagnózou), byl pro něj punk vždy subkulturou, která přijímala outsidersy z různě marginalizovaných skupin společnosti, z nichž jednu představovala i drogová scéna (Raghunath, 2015).

V opozici užívání návykových látek jakožto subkulturní tradice figuruje hnutí tzv. *straight edge*, které představuje první pozitivní vlnu punku. Jeho stoupenci zavrhnou nejen užívání veškerých návykových látek, ale i sexismus, týrání či jakékoliv porušování práv zvířat a všeobecně veškeré amorální jednání (Smolík, 2010).

2.5.4. Goth

Goth subkultura byla taktéž jako jedna z mnoha postavena na osobitém hudebním žánru punk-rocku, který se následně začal označovat „gothic rock“. Dle Kozlíka a Procházkové (2007) si gotická subkultura bere jistou inspiraci i ze zdroje klasické literatury *Dracula* od Brama Stokera, černém románu *The Castle of Otranto* od autora Horace Walpole, romány E. A. Poa či H. P. Lovecrafta. Popsali tak ikonické zaujetí gotiků ve hřbitovech, zříceninách hradů, kostelů, či jiných historických budov, fascinaci upíry, nemrtvými a tajemnem, které následně ovlivnili styl oblékání, líčení a celkové vizáže. Vizuelní stránka je u této subkultury velice podstatnou, samotní gotici podle něj ještě dále dělí do subkulturních podkategorií (např. Cyber, Lolita, Romantic, Rivet a další). Všeobecně by se však dalo říci, že hlavní slovo v gotickém stylu má černá barva v kombinaci s doplňky a šperky tematicky odpovídající dané subkategorii).

Dle Uherka (2011) je příslušnost ke goth subkultuře spojena s menším rizikem užívání drog při průzkumu rizikového chování napříč různými subkulturami. Dostálová (2008) popsala v oblasti užívání návykových látek subkulturu gothiků, jako problematickou zejména zvýšenou konzumací alkoholu. Abúzus ilegálních drog naopak označila spíše za netypický.

Co se týče výzkumů spojitosti této subkultury s užíváním návykových látek, provedl Jurníkl (2016) v rámci své závěrečné práce na dané téma výzkum. Presentována byla data z dotazníku, který vyplnilo 169 respondentů. Zjištění zahrnovala celoživotní, roční a měsíční zkušenosti s psychotropními látkami, frekvenci užívání, rizikovitost a případnou závislost respondentů. Autor uvádí, že 3 a více bodů v testu CAGE, mapující závislostní chování ve vztahu k alkoholu, dosáhlo 7,3 % mužů a 5,3 % žen, zatímco silnou závislost na nikotinu má 20 % mužů a 6,1 % žen.

2.5.5. Hippies

Subkulturu hippies lze oprávněně považovat za jednu z nejdéle existujících subkultur, přestože od své nejslavnější éry (1964–1969) prošla znatelným vývojem. V současnosti stále narážíme na jedince i komunity, které na odkaz své původní subkultury navazují, ať už sdílením stejných filozofických názorů, následováním svých předchůdců ve specifické vizáži, která odpovídá stylu „květinových dětí“ z přelomu 60. a 70. let a další signifikantních prvcích (Smolík, 2010).

Spojitost subkultury hippies s užíváním drog, otevřeným přístupem k sexu a všeobecně nezřízeném životě byla ve své „zlaté éře“ takřka nezpochybnitelné. Zmiňované záliby zdělili již od svých předchůdců tzv. „Beat generation“, která představovala volné umělecké hnutí na území USA. O rozšířeném užívání marihuany v této subkultuře, značí i žertovné přejmenování centra soudobé hippie scény, čtvrti Haight-Ashbury v San Franciscu na „Hashbury“, které odkazuje na produkt z marihuany hašiš (Smolík, 2010).

Další signifikantní látku představovalo pro subkulturu hippies bez pochyby LSD. Na jeho zpopularizování v této societě se bez pochyby podílel i jeden ze symbolických duchovních vůdců hnutí hippies, psycholog a vědecký výzkumník Timothy Leary, který propagoval myšlenku expanze intelektu za pomoci chemických látek, přičemž ve svém výzkumu a experimentech se věnoval zejména zmiňovanému halucinogenu (Jankowski, 1975). Rozšíření této látky v USA bylo takové, že roce 1966 se odhadovaný počet uživatelů LSD zvýšil na milion občanů. Pouze ve státu Kalifornie se na jaře tohoto roku dle dostupných zdrojů distribuovalo na milion dóz LSD měsíčně (Hanák 1992). V návaznosti na to se v říjnu roku 1966 stalo LSD ilegálním (Turner, 1997).

V řadách hippies dle Jankowskiho (1975) našli útočiště i mladí toxikomani, kteří užívali i jiné návykové látky než jen marihuanu a LSD (např. heroin, amfetamin). Tyto jedince řadí autor k tzv. „pseudohippies“, kteří pravé stoupence subkultury pouze napodobovali či k nim byli bezděčně přiřazováni.

S koncem 70. let společně se smrtí několika svých zásadních hudebních idolů Janis Joplin, Jimim Hendrixem a Jimim Morrisonem, u všech tří pravděpodobně vinou předávkování, nejslavnější éra hippies skončila. (Krušina, 2012)

Vzhledem k její proměně, kterou prošla až do současné doby, je značně nejasné, zda a případně jak se vyvinula její tradice spočívající v užívání návykových látek.

2.5.6. Larp

Výraz „larp“ je zkratka anglického „Life Action Role Playing“, které by se dalo volně přeložit jako „živé hraní rolí“, které probíhá v autentických kostýmech prakticky výhradně na akcích zaměřených na danou aktivitu (Larpy.cz, 2014).

Larpové akce mohou být pořádány prakticky v jakémkoliv tematickém ladění (postapo, sci-fi atd.), nejčastěji jsou však reprodukovány náměty z tematiky fantasy a historie. Larpová akce představuje interaktivní zážitkovou hru, která má jisté podobné prvky s divadlem, ovšem se zásadním rozdílem, spočívajícím v nepřítomnosti diváků (Bártová, 2015).

Zda larp považovat pouze za specifické hobby či jej definovat jako samostatnou subkulturu, je poměrně nejasné. V této práci je larp definován jako subkultura, tvořená lidmi se silným zájmem o danou aktivitu, kteří se zároveň sami iniciativně přihlásili k larpu jako k subkultuře.

Adiktologické výzkumy vzhledem k nízké znalosti celé této subkultury prakticky neexistují. Larp dává svým příslušníkům možnost jistého úniku do alternativního světa obdobně jako je tomu u cosplay, tudíž by se i zde potencionálně mohly vyskytnout podobné adiktologické trendy, jedná se pouze o mé osobní domněnky.

2.5.7. BDSM

Samotné slovo BDSM je po etymologické stránce akronym, představující pod jednotlivými písmeny pojmy „bondage“, „disciplína“, „dominance“, „submise“, „sadismus“ a „masochismus“ (Ortmann, 2013).

Všechny tyto termíny se týkají sexuálních preferencí a aktivit, které jsou běžné mezi osobami hlásícími se k BDSM subkultuře. Ne každý jedinec však praktikuje všechny výše zmiňované, což často vede k nejasnostem ohledně toho, co skutečně BDSM zahrnuje a co už ne (Vrajová, 2017). Výše zmiňované pojmy pro příslušníky BDSM subkultury představují konsenzuální erotické praktiky, které ji mohou přinést potěšení a vzrušení (Ortmann, 2013). V blízkém spojení s BDSM figuruje i pojem fetiš, který přestavuje sexuální přitažlivost k neživým objektům, určitým částem těla či specifickým materiálům (např. chodidla, latex, PVC) (Mrozewski, 2010).

Osoby s touto preferencí mohou ale nemusí být participanty BDSM praktik, vzájemná provázanost obou jmenovaných lze však bez pochyby dokázat především sdílením totožných akcí, jako prostoru, kde se příznivci BDSM a fetiše setkávají (např. Prague Fetish Weekend) (Vrajová, 2017).

Ve své práci definuji BDSM jako subkulturu, která spojuje lidi s podobným zájmem o alternativní sexuální praktiky, a zároveň se tito lidé sami iniciativně přihlásili k dané subkultuře.

Dle autorů Ortmana a Sprota (2013) představuje užívání návykových látek v BDSM komunitě obdobný problém jako v ostatních sociálních skupinách. Stejně jako mezi běžnými lidmi i se zde nachází striktní abstinenti tak jako jedinci z opačné strany spektra. Provozováním BDSM praktik a souběžně s užíváním návykových látek se ovšem značně zvyšuje jejich nebezpečnost, protože partneři v danou chvíli ztrácí schopnost střízlivě vnímat celou situaci. Provozovaná praktika tak rázem zejména pro

submisivního partnera může představovat smrtelné riziko.

Zmiňované dokazuje i studie „How safe is BDSM? A literature review on fatal outcome in BDSM play“, ve které se autoři zaměřovali specificky na úmrtí způsobená při provozování BDSM praktik. Všešlý výsledek potvrdil, že z 13 případů, kdy bylo známo toxikologické vyšetření zemřelých, bylo 8 z nich (61, 5 %) v toxikologické analýze pozitivní na přítomnost různých návykových látek (nejčastěji alkoholu) (Schori, Jackowski 2022).

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1. Stanovení cíle a výzkumných otázek

Na základě teoretických zdrojů i svého bezděčného pozorování při pobytu v prostředí subkultur, jsem jako výzkumný problém své práce definovala všeobecný popis a prozkoumání zvyklostí užívání návykových látek u příslušníků jednotlivých subkultur, protože jsem očekávala, že se od většinové společnosti či sami od sebe navzájem budou odlišovat. Opět na základě svých vlastních zkušeností a odborné literatury jsem ve své práci chtěla věnovat pozornost i předsudkům a stereotypům, které jsou ve společnosti ohledně subkultur zažitě a ověřit, zda odpovídají realitě či nikoliv. A v neposlední řadě jsem ve svém výzkumu chtěla popsat i praktické pokrytí subkulturního prostředí sítí adiktologických služeb a všeobecně zjistit, jak je této specifické cílové skupině adiktologická péče přístupná.

První ze stěžejních cílů výzkumné práce tudíž představuje popsat konkrétní způsoby a zvyklosti v užívání návykových látek u příslušníků vybraných subkultur. Dále se studie zaměřuje i na ověření ve společnosti všeobecně přítomných stereotypů, které se subkultur ve spojitosti s užíváním návykových látek dotýkají a na jejich případné porovnání se získanými daty, která popisují specifika užívání návykových látek v tomto souboru. Posledním cíl studie představuje obecné zmapování možností využití adiktologické služby pro příslušníky subkultur, které zahrnuje její všeobecnou dostupnost pro tuto cílovou skupinu, spokojenost subkulturních příslušníků s poskytnutou péčí apod.

Na tomto základu jsem definovala výzkumné otázky práce:

- Jaké jsou specifika užívání návykových látek u příslušníku konkrétních subkultur?
- Jsou všeobecně vžitě stereotypy o užívání návykových látek v subkulturách odpovídající získaným datům? V čem se shodují a v čem naopak liší?
- Jsou ADI služby přístupné uživatelům příslušícím k vybraným subkulturám v dostatečné míře?

3.2. Metoda výběru výzkumného souboru

Pro sběr jsem dat použila online dotazník, který jsem vytvořila za pomoci internetové platformy Google Forms. Nábor participantů následně probíhal samovýběrem, kdy jsem nejdříve dotazník šířila ze svých osobních účtů na sociálních sítích Instagram a Facebook, primárně ve funkci „Story“ (tj. vytvoření dočasného příspěvku s životností 24 h) a přibližně po týdnu jsem jej uveřejnila i v několika subkulturně tematických skupinách na sociální síti Facebook (konkrétně „*Najde se 150.000 fanoušků metalu?*“, „*Sčítání českých a slovenských otaku*“, „*Emo CZ/SK*“, „*Junktown komunita*“). Ve zmiňovaných facebookových skupinách jsem i já sama členkou.

Základní soubor, ze kterého výběr probíhal tudíž představoval online respondenty, z velké míry sledující mých osobních účtů na zmiňovaných sociálních sítích a členy výše uvedených facebookových skupin.

Minimální výzkumný soubor pro uskutečnění studie byl předem stanoven na 100 respondentů. Již před započnutím výzkumu jsem však očekávala, že se zmiňovanou mez podaří překonat.

3.3. Metody tvorby a analýzy dat

Dotazník celkem obsahoval 30 otázek. Při jeho tvorbě jsem se inspirovala zejména v tradičních plošně používaných screeningových dotaznících (AUDIT, CAGE apod.), a také jsem vycházela z teoretických i praktických zkušeností s fenoménem subkultur, které mám.

První dvě otázky dotazníku cílily na sociodemografické údaje respondentů, tj. genderovou identifikaci a věk. Další otázka byla zaměřena na příslušnost ke konkrétní subkultuře/subkulturám, kde byla ponechána možnost zaškrtnout více než jednu odpověď.

Ve čtvrté otázce byli respondenti dotazováni, zda v posledním roce navštívili nějakou subkulturní akci. Pátá až sedmá otázka byly cíleny na zmapování užívání na poslední subkulturní akci navštívené participanty. Dotazy byly mířeny na případné užívání specifických návykových látek na akci, na subkulturu, ke které se daná akce vztahovala a v případě alkoholu byl dotaz mířen i na množství zkonsumované látky. Zde autorka použila otázku ze screeningového adiktologického dotazníku na pití alkoholu AUDIT. Tím se ostatně inspirovala i u následujících dvou otázek, kde se dotazovala na četnost ztráty vzpomínek na předešlý prohýřený večer a na množství rizikových situací (zranění sama sebe/někoho druhého apod.), způsobených užitím návykových látek, které respondenti prožili. V desáté otázce byli respondenti dotazováni na užívání návykových látek mimo subkulturní akce. V jedenácté otázce dotazník zjišťoval případné substance, které respondenti užívají s minimální pravidelnou frekvencí jednou do týdne. Od dvanácté otázky se začal výzkum zaměřovat na subjektivní názory a postoje respondentů na subkultury ve vztahu k užívání návykových látek. Participanti byli dotazováni, jak moc vnímají nějakou návykovou látku, jako tradiční a podstatnou pro některou z jejich subkultur a případně o jakou látku se jedná. Dále byly zkoumány předsudky o subkulturách, které participanti ze strany širší společnosti vnímají. V patnácté otázce byl zkoumán postoj participantů, tak že po nich bylo požadováno zaškrtnout jednu subkulturu u které by očekávali, že užívá marihuanu více než jiné.

V následujících deseti otázkách odpovídající formou Likertovy škály (1 – zcela souhlasím až 5 – zcela nesouhlasím) zaznamenávali míru svého ztotožnění s konkrétními tvrzení. Ta se týkala motivací pro své vlastní užívání návykových látek a na stereotypy ohledně užívání návykových látek u příslušníků subkultur. (více viz příloha)

Poslední sekce dotazníku se zaměřovala na zkušenosti respondentů s adiktologickými službami. Participanti byli tázáni, zda a případně s jakou formou adiktologických služeb se setkali, jak by danou zkušenost zhodnotili a zda subjektivně pociťují, že v případě potřeby jim jsou adiktologické služby nabízeny v dostatečné míře.

Na závěr byl respondentům ponechán volný prostor, zda chtějí sami ke zkoumanému tématu něco dodat. Konkrétní znění dotazníku je obsaženo v příloze bakalářské práce.

Konečná analýza primárně představovala porovnávání výsledků z různých souborů navzájem mezi sebou. K tomuto účelu a následné tvorbě popisných tabulek a grafů byl výhradně použit program MS Excel.

3.4. Výzkumný soubor

Z celkového počtu 243 odeslaných dotazníků, bylo k vyhodnocení použito 239 z nich. Dropout tudíž činilo méně než 2 % všech odpovědí. Zmiňované 4 dotazníky byly vyřazeny kvůli shledané nedůvěryhodnosti zaznamenaných odpovědí. Ta byla vyhodnocena především na základě většího počtu odpovědí, které samy o sobě nedávaly smysl (např. nereálně vysoký věk, nesmyslná odpověď na otázku genderové identifikace či subkultury). Z primární analýzy týkající se specifík užívání návykových látek byli dále vyřazeni respondenti, kteří odpověděli, že se v posledním roce neúčastnili žádné subkulturní akce, z důvodu validity jejich příslušnosti k dané subkultuře. Jednalo se o 3 příslušníky subkultury metalheads, 5 z otaku/cosplay, 3 z punku, 1 z emo, 3 z goth a 5 z BDSM. Ze stejného souboru byli taktéž logicky vyřazeni respondenti, kteří vyjádřili, že nepřísluší k žádné subkultuře a zároveň se žádné subkulturní akce neúčastnili.

gr č.1 „Účastnili jste se v posledním roce nějaké akce tematicky spojené s vaší subkulturou? (koncert, festival, sraz, party apod.)“

	Metalheads	Otaku/Cosplay	Punk	Emo	Goth	BDSM	Žádná subkultura
Ne	3	5	3	1	3	5	21
Ano	75	59	54	12	20	60	15
Celkový součet	78	64	57	13	23	65	36

Mezi respondenty převládaly ženy tvořící 53 % odpovědí (n = 127). Muži z celkového výzkumného souboru představovali 42 % (n = 101), u 3 % respondentů (n = 6) byla genderová identifikace vyhodnocena jako „jiná“ (transgender, nebinární, genderfluid osoby atd.) a u 2 % (n = 5) byla tato hodnota shledána jako neurčitá, zejména pro její nesmyslnost. Další odpovědi těchto respondentů již ovšem smysl dávaly tudíž byli zařazeni do dále výzkumu.

Věkový rozsah respondentů byl mezi 15 a 48 lety, nejvíce zastoupený věk představoval 20, 23 a 27, které byly zastoupeny shodným počtem participantů, medián výzkumného souboru představoval 27 let a průměrný věk respondentů činil 28,5 roku.

V otázce subkulturní příslušnosti respondentů nejvíce frekventovanou subkulturu představovali „metalheads“ v 32,6% zastoupením z celku (n = 76), po nich následovali „BDSM“ s 27,2 % z celkového vzorku (n = 65) a třetí nejpočetnější subkulturu tvořili „otaku/cosplay“ s 26,8% podílem (n = 64).

Respondenti, kteří byli na základě svých odpovědí identifikováni jako příslušníci k subkultuře „larp“ (36 osob) v nezanedbatelném množství vyjádřili, že přísluší konkrétně k larpu s postapokalyptickou tematikou (27 osob). Protože jsem však definování čistě „postapokalyptické larpové subkultury“ shledala pro záměry práce již

jako příliš podrobné, byl tento soubor celkově označen a bylo s ním i pracováno pouze jako s larpem.

4. VÝSLEDKY

4. 1. Specifika užívání návykových látek u příslušníku subkultur

Při zkoumání specifík užívání v prostředí subkultur, jsem se pokusila o rozlišení užívání návykových látek subkulturními jedinci jakožto individualitami (tj. obecně v běžném životě) a užívání specificky při účasti na subkulturních akcích.

4. 1. 1. Užívání v prostředí subkulturních akcí

Při zaměření se na užívání v prostředí subkulturních akcí jsem pracovala pouze se subkulturami metalheads, punk, otaku/cosplay a larp, které byly shledány za relevantní ke zkoumání z důvodu dostatečného vzorku (18 respondentů a více). Přesné počty respondentů byly zaznamenány v tabulce č.2 viz níže.

Tabulka č.2 „S jakou subkulturou/subkulturami byla vaše poslední navštívená akce tematicky spojena?“

	Otaku/Cosplay	Metalheads	Larp	Punk
Celkový součet	39	45	25	35

Nejvíce střídmí v užívání návykových látek na poslední navštívené akci se dle výsledku dotazníku jeví návštěvníci akcí spojených s otaku/cosplay subkulturou. Ze všech čtyř zkoumaných subkultur zde zůstal největší podíl účastníků zcela střízlivých (31 %), a i v případě užívání alkoholu (67 %), tabáku (31 %), marihuany (5 %), kokainu (10 %) a lysohlávek (3 %) představovaly hodnoty této subkultury jedny z nejnižších změřených. Výjimka nastala při konzumaci látky z kategorie „jiná“ (5 %), kde se jednalo konkrétně HHC a kratom.

Druhý nejvyšší počet střízlivých účastníků akce bylo zaznamenáno u subkultury larp (16 %). Při dotazu na konzumaci alkoholu na akci však již 84 % respondentů odpovědělo pozitivně a 60 % potvrdilo konzumaci tabáku či jiné formy nikotinu. Zároveň získaná data naznačovala vyšší míru užívání i ilegálních návykových látek, protože 28 % respondentů potvrdilo konzumaci marihuany, 20 % konzumaci MDMA, 16 % konzumaci kokainu, 4 % konzumaci ketaminu, 12 % konzumaci LSD a 4 % konzumaci lysohlávek. Prvních pět zmiňovaných návykových látek vykazovalo nejvyšší procento užití ze všech čtyř zkoumaných subkultur právě u této.

V dotazu na užití návykové látky při návštěvě poslední subkulturní akce spojenou s metalovou subkulturou, bylo střízlivých účastníků akce již jen 11 %. 84 % respondentů pozitivně odpovědělo na konzumaci alkoholu, 58 % na konzumaci tabáku či jiné formy nikotinu, 20 % na konzumaci marihuany, 13 % na konzumaci kokainu, 7 % na konzumaci lysohlávek, 4 % na konzumaci pervitinu a 2 % na konzumaci amfetaminu.

Nejvíce rizikovými z hlediska užívání návykových látek se dle získaných dat jeví akce souvisící se subkulturou punk. Střízlivých účastníků své poslední navštívené akce zůstalo pouze 9 %, 86 % konzumovalo na akci alkohol a 71 % potvrdilo užívání tabáku či jiné formy nikotinu. V konzumaci ilegálních návykových látek vyčnívali zástupci této

skupiny zejména užíváním amfetaminu (11 %) a metamfetaminu (9 %), které u ostatních subkultur představovalo nulové či zanedbatelné hodnoty. Dále 23 % účastníků potvrdilo konzumaci marihuany, 11 % konzumaci kokainu, 11 % na konzumaci MDMA, a 6 % na konzumaci lysohlávek.

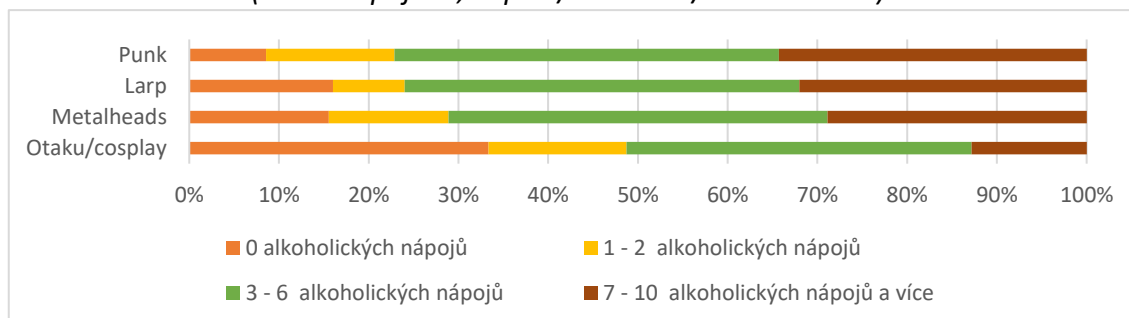
Výsledky jsou prezentovány v tabulce č. 3, kde použité barevné značení prezentuje závažnost míry užívání na dané subkulturní akci (zelené – nízká míra užívání až červené – vysoká míra užívání)

Tabulka č. 3 „Užili jste na své poslední navštívené akci spojené s vaší subkulturou nějakou návykovou látku? Pokud ano jakou/jaké?“

	Metalheads	Otaku/Cosplay	Punk	Larp
žádná návyková látka	11 %	31 %	9 %	16 %
Alkohol	84 %	67 %	86 %	84 %
tabák nebo jiná forma nikotinu	58 %	31 %	71 %	60 %
marihuana	20 %	5 %	23 %	28 %
Kokain	13 %	10 %	11 %	16 %
lysohlávky (houby)	7 %	3 %	6 %	4 %
MDMA	7 %	0 %	11 %	20 %
pervitin (metamfetamin)	4 %	0 %	9 %	0 %
speed (amfetamin)	2 %	0 %	11 %	0 %
LSD	0 %	0 %	0 %	12 %
Ketamin	0 %	0 %	0 %	4 %
Jiná...	0 %	5 %	0 %	0 %

Při zaměření se na pití alkoholu při příležitosti poslední subkulturní akce, vycházela u všech zkoumaných subkultur nejpočetněji odpověď „3–6 alkoholických nápojů“ za jeden večer/den v případě více denní akce (rozmezí mezi 38–44 %). Odpověď „7-10 a více alkoholických nápojů“ dosahovala nejvyšších hodnot u návštěvníků punkových subkulturních akcí (34 %), a následně larpových (32 %). Respondenti, kteří jako poslední navštívili akci spojenou se subkulturou metalheads vykazovaly konzumaci více než 7 alkoholických nápojů v 29 %. Nejmenší počet respondentů, kteří na své poslední subkulturní akci zkonsumovali 7 a více alkoholických nápojů byli návštěvníci eventu spojeného se subkulturou otaku/cosplay. Podrobněji viz v grafu č.1 níže.

Graf č. 1 „V případě, že jste na své poslední navštívené akci konzumovali alkohol, uveďte, kolik alkoholických nápojů jste po dobu trvání akce (po dobu jednoho dne/večera v případě vícedenní akce) zkonsumovali: (1 alk. nápoj = 0,5 l piva/2 dcl vína/ 5 cl destilátu)“

4. 1. 2. Užívání příslušníků subkultur mimo subkulturní akce

Při zaměření se na užívání návykových látek příslušníků jednotlivých subkultur jako jedinců, jsem pracovala pouze se subkulturami metalheads, punk, otaku/cosplay, hippies, goth, BDSM a larp, které byly shledány za relevantní ke zkoumání z důvodu dostatečného vzorku (18 respondentů a více).

Tabulka č. 4 „Považuji se za příslušníka subkultury/subkultur:“

	Metalheads	Otaku/Cosplay	Punk	Goth	Hippies	BDSM	Larp
Celkový součet	75	59	54	20	18	60	36

Následující tabulka č. 5, ve které jsou hodnoty prevalence podbarveny stejně jako v předešlé tabulce č. 3 v řádcích u jednotlivých návykových látek vzestupně od zelené až do červené, ukazuje užití návykové látky v posledním roce mimo prostředí subkulturních akcí. Nejnižších výsledků dosahovala subkultura otaku/cosplay. V užívání tabáku (46 %), marihuany (24 %) i a dalších ilegálních návykových látek vykazovali respondenti z této skupiny v porovnání s ostatními subkulturami nejnižší prevalenci. Výjimka nastala pouze v případě užívání alkoholu, kde 80 % účastníků potvrdilo jeho užití v posledním roce mimo subkulturní akce.

Nejvíce průměrných a středových hodnot dosahovali ze všech zkoumaných skupin zástupci metalové subkultury. V konzumaci alkoholu mimo subkulturní akce dosahovali druhé nejnižší prevalence 77 %, oproti tomu v užívání lysohlávek zaujímali hodnotu druhou nejvyšší 15 %. U žádné návykové látky však takto subkultura nedosahovala hraničních hodnot prevalence jejich užívání.

Subkultury goth a larp si byly do jisté míry podobné trendem spíše průměrné až nižší prevalence užívání u většiny dotazovaných návykových látek ovšem s výjimkou několika substancí, kde tyto subkultury dosahovaly hodnot vysokých i maximálních změřených. V subkultura larpu nabývala v porovnání s ostatními subkulturami maximální prevalence v užívání kokainu (22 %) a v užívání LSD byla třetí nejvyšší (14 %). Příslušníci subkultury goth zase dosahovali druhé nejvyšší prevalence užívání marihuany (55 %) i kokainu (20 %). V kontrastu k tomu však obě tyto subkultury vykazovaly poměrně vysoké procento respondentů, kteří mimo subkulturní akce za poslední rok neužili žádnou návykovou látku (larp – 17 % a goth – 15 %).

Nejvyšší prevalence žádného užívání návykových látek mimo subkulturní akce v porovnání s ostatními subkulturami rovněž prokázali příslušníci hippies (17 %), vyšší hodnoty ovšem zastávaly i u užívání konkrétních návykových látek. U alkoholu (83 %), tabáku (72 %) a MDMA (22 %) činila jejich prevalence druhou nejvyšší, v případě marihuany (56 %) a LSD (22 %) dosahovali zástupci této subkultury maximální naměřené hranice.

Subkultura BDSM se ze získaných hodnot jevila taktéž již jako rizikovější. Respondenti ve svých odpovědích dosahovali maximálních hodnot ze všech zkoumaných subkultur v prevalenci užívání amfetaminu (13 %), kokainu (22 %) a MDMA (23 %). Vysoké hodnoty také dále nabývali u alkoholu (83 %), marihuany (52 %) a LSD (20 %).

Nejvíce maximálních hodnot v prevalenci užívání mimo subkulturní akce vykazovala subkultura punku. Dosahovali jej v případě alkoholu (85 %), tabáku (76 %), lysohlávek i amfetaminu (13 %). Rovněž u této subkultury byl zaznamenáno nejnižší podíl respondentů, kteří v posledním roce neužili mimo subkulturní akce návykové látky zcela (4 %).

Tabulka č. 5 „Užili jste v posledním roce nějaké návykové látky i mimo subkulturní akce? Pokud ano, jaké?“

	Metalheads	Otaku/Cosplay	Punk	Larp	Goth	Hippies	BDSM
neužívám návykové látky v běžném životě	9 %	10 %	4 %	17 %	15 %	17 %	8 %
Alkohol	77 %	80 %	85 %	78 %	70 %	83 %	83 %
tabák (jinou formu nikotinu)	63 %	46 %	76 %	53 %	55 %	72 %	60 %
Marihuana	40 %	24 %	41 %	39 %	55 %	56 %	52 %
MDMA	19 %	5 %	13 %	17 %	10 %	22 %	23 %
lysohlávky (houby)	15 %	5 %	17 %	8 %	10 %	11 %	13 %
Kokain	13 %	7 %	17 %	22 %	20 %	17 %	22 %
speed (amfetamin)	9 %	3 %	13 %	8 %	5 %	6 %	13 %
LSD	8 %	7 %	9 %	14 %	10 %	22 %	20 %

4. 1. 3. Rizikové užívání

Hodnoty o rizikovém užívání respondentů byly přehledně zaznamenány v tabulkách viz níže (6, 7 a 8), které využívají obdobné podbarvení jako předcházející tabulky č. 3 a 5.

Metalheads

Nejvíce zastoupená subkultura metalistů v otázkách cílících na rizikové užívání návykových látek dosahovala v porovnání s ostatními subkulturami standardně středových hodnot.

Ztrátu paměti na předchozí večer či noc v důsledku užívání alkoholu či jiných návykových látek v posledním roce potvrdilo méně než jedenkrát v měsíci 28 % odpovídajících, 2 respondenti (3 %) uvedli měsíční frekvenci a 69 % uvedlo, že takovýto stav nikdy nezažili. Zkušenost s rizikovou situací, kdy se respondenti sami či někdo v jejich okolí zranil v důsledku jejich užívání alkoholu či jiných návykových látek v posledním roce potvrdilo v menší než měsíční frekvenci 24 % respondentů, zbytek takovouto zkušenost za poslední rok zcela negoval. V otázce zkoumající pravidelné užívání návykových látek, definované jako jedenkrát a více do týdne, 44 % respondentů z této subkultury potvrdilo užívání tabáku, 35 % alkoholu a 7 % marihuany. 37 % uvedlo, že návykové látky pravidelně neužívá a jednotky uživatelů (3 a 1 %) potvrdili pravidelné užívání kokainu a ketaminu.

Otaku/Cosplay

Ztrátu vzpomínek na předchozí večer či noc v důsledku užívání alkoholu či jiných návykových látek v posledním roce potvrdilo méně než jedenkrát v měsíci 20 % odpovídajících, 2 respondenti (3 %) uvedli měsíční frekvenci, 73 % uvedlo, že takovýto

stav nikdy nezažili a 2 respondenti ze vzorku na položenou otázku neodpověděli. Zkušenost s rizikovou situací, kdy se respondenti sami či někdo v jejich okolí zranil v důsledku jejich užívání alkoholu či jiných návykových látek v posledním roce potvrdilo v menší než měsíční frekvenci 12 % respondentů, 86 % takovouto zkušenost za poslední rok zcela negoval a 2 % potvrdila měsíční prevalenci. V otázce zkoumající pravidelné užívání návykových látek, definované jako jedenkrát a více do týdne, 25 % respondentů z této subkultury potvrdilo užívání tabáku, 34 % alkoholu a 5 % marihuany. 49 % uvedlo, že návykové látky pravidelně neužívá.

Tabulka č. 6 „*Jak často se vám v posledním roce stalo, že jste si v důsledku pití alkoholu či užívání jiných NL nemohli vzpomenout na předešlý večer nebo noc?*“

	Metalheads	Otaku/Cosplay	Punk	Goth	Hippies	BDSM	Larp
Nikdy	69 %	73 %	54 %	90 %	78 %	65 %	72 %
Méně než jednou za měsíc	28 %	20 %	33 %	10 %	17 %	25 %	28 %
Měsíčně	3 %	3 %	9 %	0 %	0 %	2 %	0 %

Punk

Ztrátu paměti na předchozí večer či noc v důsledku užívání alkoholu či jiných návykových látek v posledním roce pozitivně uvedlo méně než jedenkrát v měsíci 33 % odpovídajících, 9 % respondentů uvedlo měsíční frekvenci, 54 % uvedlo, že takovýto stav nikdy nezažili. Týdenní a téměř denní frekvence byla u této subkultura potvrzena vždy ve 2 % ze zkoumaného vzorku. Zkušenost s rizikovou situací, kdy se respondenti sami či někdo v jejich okolí zranil v důsledku jejich užívání alkoholu či jiných návykových látek v posledním roce potvrdilo v menší než měsíční frekvenci 35 % respondentů a 65 % takovouto zkušenost za poslední rok zcela negovalo. V otázce zkoumající pravidelné užívání návykových látek, definované jako jedenkrát a více do týdne, 72 % respondentů z této subkultury potvrdilo užívání tabáku, 50 % alkoholu a 9 % marihuany. Zanedbatelné jednotky respondentů uvedlo pravidelné užívání kokainu, benzodiazepinů a pervitinu. 17 % uvedlo, že návykové látky pravidelně neužívá.

Tabulka č. 7 „*Zranili či jste se dostali do nějaké jiné krizové situace v posledním roce vy nebo někdo jiný důsledkem vašeho užívání alkoholu či jiných návykových látek?*“

	Otaku/Cosplay	Metalheads	Larp	BDSM	Goth	Punk
Měsíčně	2 %	0 %	0 %	5 %	5 %	0 %
Méně než jednou za měsíc	12 %	24 %	25 %	20 %	25 %	35 %
Nikdy	86 %	76 %	75 %	75 %	70 %	65 %

Goth

Ztrátu paměti na předchozí večer či noc v důsledku pití alkoholu či užívání jiných návykových látek v posledním roce pozitivně uvedlo méně než jedenkrát v měsíci pouze 10 % odpovídajících, zbylých 90 % uvedlo, že takovýto stav nikdy nezažili. Zkušenost s rizikovou situací, kdy se respondenti sami či někdo v jejich okolí zranil v důsledku jejich užívání alkoholu či jiných návykových látek v posledním roce potvrdilo v menší než měsíční frekvenci 25 % respondentů a 70 % takovouto zkušenost za poslední rok zcela negovalo. Jeden respondent potvrdil v této otázce měsíční prevalenci. Pravidelné užívání návykových látek, definované jako jedenkrát a více do týdne, 45 % respondentů z této subkultury potvrdilo užívání tabáku, 20 % alkoholu a 10 % marihuany. 45 % vzorku uvedlo, že návykové látky pravidelně neužívá.

Hippies

Ztrátu paměti na předchozí večer či noc v důsledku pití alkoholu či užívání jiných návykových látek v posledním roce pozitivně uvedlo méně než jedenkrát v měsíci 17 % odpovídajících, 78 % uvedlo, že takového stavu v posledním roce nikdy nedostali a pouze 1 respondent potvrdil týdenní incidenci. Zkušenost s rizikovou situací, kdy se respondenti sami či někdo v jejich okolí zranil v důsledku jejich užívání alkoholu či jiných návykových látek v posledním roce potvrdilo v menší než měsíční frekvenci 33 % respondentů a zbylých 67 % takovouto zkušenost za poslední rok zcela negovalo. Pravidelné užívání návykových látek, definované jako jedenkrát a více do týdne, 50 % respondentů z této subkultury potvrdilo užívání tabáku, 22 % alkoholu a 22 % marihuany. 33 % vzorku uvedlo, že návykové látky pravidelně neužívá.

Larp

Potíže s rozpomenutím se na předchozí večer či noc v důsledku pití alkoholu či užívání jiných návykových látek v posledním roce pozitivně uvedlo méně než jedenkrát v měsíci 28 % odpovídajících a zbylých 72 % uvedlo, že takového stavu v posledním roce nikdy nedostali. Zkušenost s rizikovou situací, kdy se respondenti sami či někdo v jejich okolí zranil v důsledku jejich užívání alkoholu či jiných návykových látek v posledním roce potvrdilo v menší než měsíční frekvenci 25 % respondentů a zbylých 75 % takovouto zkušenost za poslední rok zcela negovalo. Pravidelné užívání návykových látek, definované jako jedenkrát a více do týdne, 39 % respondentů z této subkultury potvrdilo užívání tabáku, 36 % alkoholu a 11 % marihuany. 33 % vzorku uvedlo, že návykové látky pravidelně neužívá.

BDSM

Potíže s rozpomenutím se na předchozí večer či noc v důsledku pití alkoholu či užívání jiných návykových látek v posledním roce pozitivně uvedlo méně než jedenkrát v měsíci 25 %, 65 % uvedlo, že takového stavu v posledním roce nikdy nedostali, 3 respondenti potvrdili měsíční prevalenci a jednotky respondentů potvrdily incidenci týdenní a téměř denní. Zkušenost s rizikovou situací, kdy se respondenti sami či někdo v jejich okolí zranil v důsledku jejich užívání alkoholu či jiných návykových látek

v posledním roce potvrdilo v menší než měsíční frekvenci 20 % respondentů, 5 % určilo měsíční prevalenci a zbylých 75 % takovouto zkušenost za poslední rok zcela negovalo. Pravidelné užívání návykových látek, definované jako jedenkrát a více do týdne, 42 % respondentů z této subkultury potvrdilo užívání tabáku, 40 % alkoholu a 20 % marihuany. 33 % vzorku uvedlo, že návykové látky pravidelně neužívá. Zanedbatelné jednotky potvrdily pravidelné užívání benzodiazepinů a látek ze skupiny jiné.

Tabulka č.8 „Užíváte některé z těchto látek ve svém životě pravidelně?
(1x do týdne a častěji)“

	Metalheads	Otaku/Cosplay	Punk	Larp	Goth	Hippies	BDSM
neužívám návykové látky pravidelně	37 %	49 %	17 %	33 %	45 %	33 %	33 %
tabák (jiná forma nikotinu)	44 %	25 %	72 %	39 %	45 %	50 %	42 %
Alkohol	35 %	34 %	50 %	36 %	20 %	22 %	40 %
Marihuanu	7 %	5 %	9 %	11 %	10 %	22 %	20 %

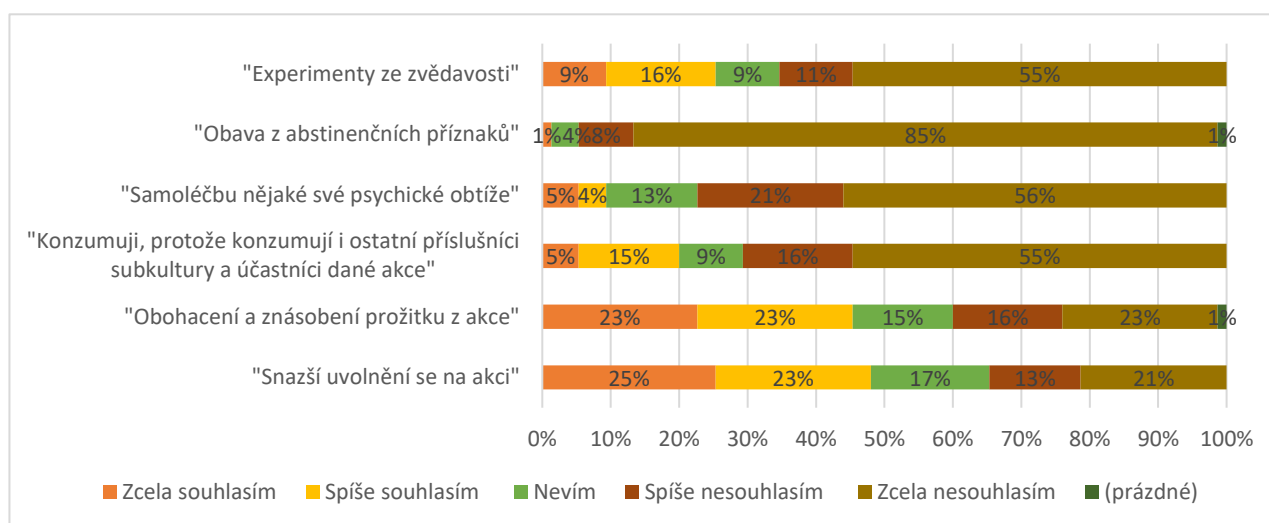
Motivace k užívání návykových látek

Při zkoumání motivací pro užívání návykových látek u příslušníků jednotlivých subkultur pomocí hodnotové škály od 1 (zcela souhlasím s uvedeným tvrzením) do 5 (zcela nesouhlasím s uvedeným tvrzením), byly u jednotlivých subkultur vyčteny výsledky:

Metalheads

Nejsilnějšími motivacemi pro užívání návykových látek v obecné rovině byly pro respondenty z řad metalové subkultury dle jejich subjektivního názoru „uvolnit se na akci“ a „obohatit, znásobit prožitek z dané akce“. S těmito tvrzeními „zcela i spíše souhlasilo“ 48 % a 46 % účastníků průzkumu z této subkultury. Zároveň však bylo zaznamenáno i poměrně vysoké procento respondentů, kteří tuto motivaci zcela negovali (21 % a 23 %). Taktéž 61 % respondentů vyjádřilo, že zcela souhlasí s tím, že si subkulturní akci dokáží užít za střízlivého stavu. Více než 50 % respondentů taktéž zcela negovalo motivace pro užívání z důvodu samoléčby, sociálního tlaku, způsobeného konzumací ostatních členů subkultury a zvědavost po experimentech s návykovými látkami. Respondenti této subkultury téměř zcela popřeli motivaci pro užívání návykových látek „obávání se abstinenčních příznaků“ (85 %). Získané výsledky byly zpracovány v grafu č. 2 a 6 viz níže.

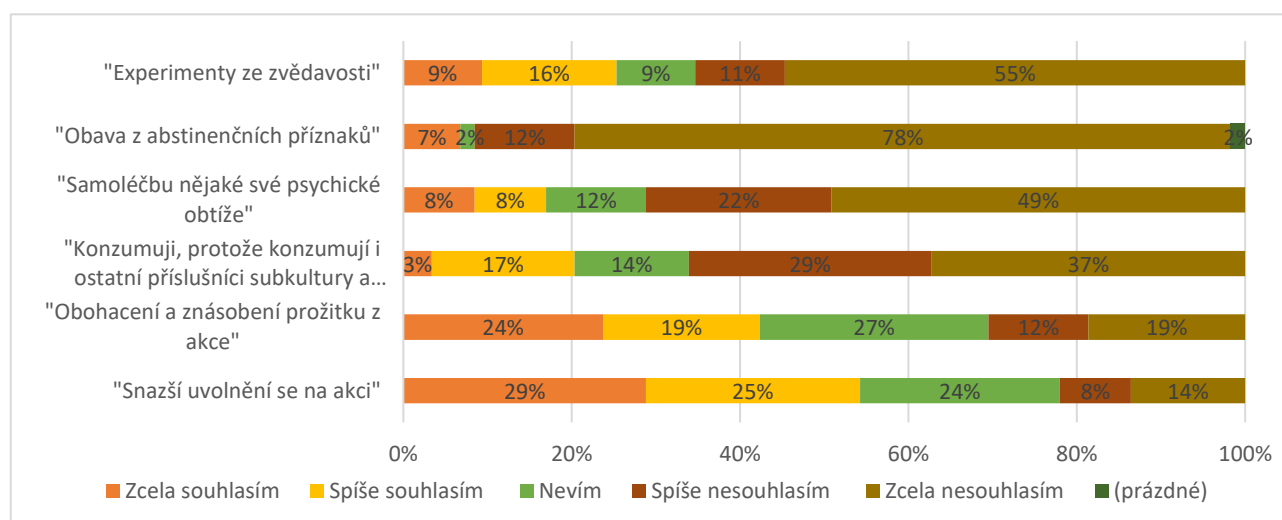
Graf č. 2 „Motivace k užívání u příslušníků k subkultuře metalheads“

Otaku/Cosplay

Pro respondenty z této subkultury představovaly nejsilnější motivace pro užívání návykových látek rovněž „snazší uvolnění se na akci“ (29 % zcela souhlasilo, 25 % spíše souhlasilo) a „znásobení požitku z dané akce“ (24 % zcela souhlasilo, 19 % spíše souhlasilo). Zároveň však druhý zmiňovaný záměr vysoké procento respondentů (27 %) označilo za nemožný pro jejich posouzení. 58 % respondentů z této subkultury ovšem zcela jistě uvedlo, že si subkulturní akci zvládají užít i naprosto střízliví. Důvodem k užívání návykových látek dle většiny respondentů z této subkultury není sociální tlak vznikající užíváním ostatních příslušníků subkultury či návštěvníků dané akce (37 % zcela nesouhlasí, 29 % spíše nesouhlasí), nějaká forma sebemedikace své psychické obtíže (49 % - zcela nesouhlasí, 22 % - spíše nesouhlasí) i záměr experimentovat s návykovými látkami ze zvědavosti (55 % - zcela nesouhlasí, 11 % spíše nesouhlasí). 78 % z této subkultury rovněž zcela znechovalo užívání z důvodu obávání se abstinčních příznaků. Získané výsledky jsou graficky prezentovány viz níže č. 3 a 6.

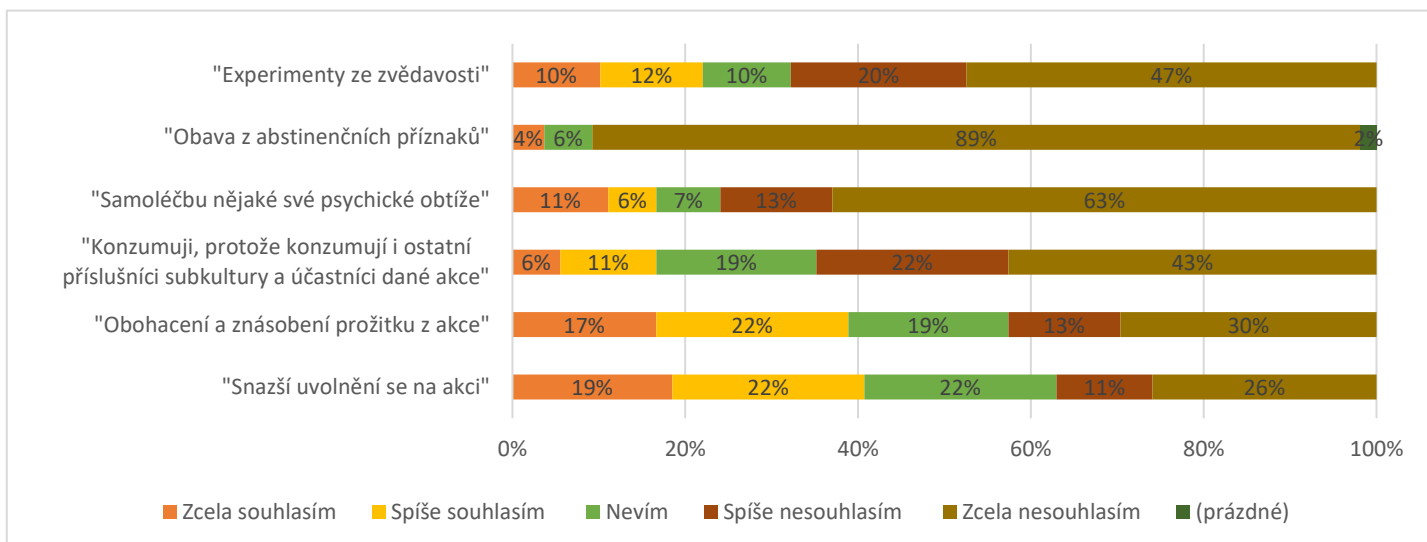
Graf č. 3 „Motivace k užívání u příslušníků k subkultuře otaku/cosplay“

Punk

Respondenti příslušící k punkové subkultuře, na rozdíl od předchozích dvou zkoumaných skupin vyjádřili s motivacemi „uvolnit se na akci“ a „znásobit či obohatit prožitek z dané akce“ jasný nesouhlas z 26 % a z 30 %, což tím pádem znamenalo nejčastější potvrzovanou odpověď. Zároveň však i poměrně vysoké procento vyjádřilo zcela jasný či alespoň částečný souhlas s daným tvrzením (19 %, 22 % a 17 %, 22 %). Obdobně jako v předchozích skupinách respondenti z převážné většiny zcela popírali, že konzumují návykové látky z důvodu obávání se abstinenčních příznaků (89 %) či užívají jako formu sebemedikace nějaké své psychické obtíže (63 %). Většina zkoumaného souboru rovněž odpověděla, že zcela či alespoň částečně nesouhlasí tvrzení „konzumuji návykové látky, protože je konzumují ostatní členové subkultury“ (43 % a 22 %) a s „experimentuji s návykovými látkami ze zvědavosti“ (47 % a 20 %). 65 % také vyjádřilo, že si subkulturní akci dokáží užít i zcela střízliví. Tyto výsledky byly zpracovány v grafu č. 4 a 6 viz níže.

Graf č. 4 „Motivace k užívání u příslušníků k subkultuře punk“

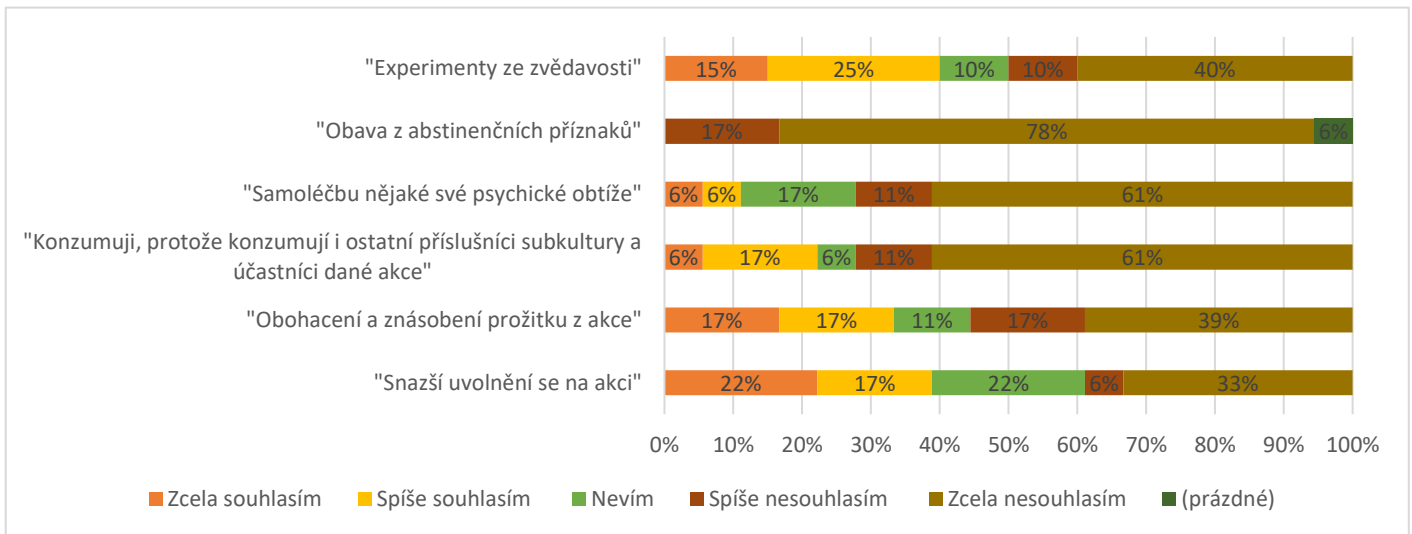

Hippies

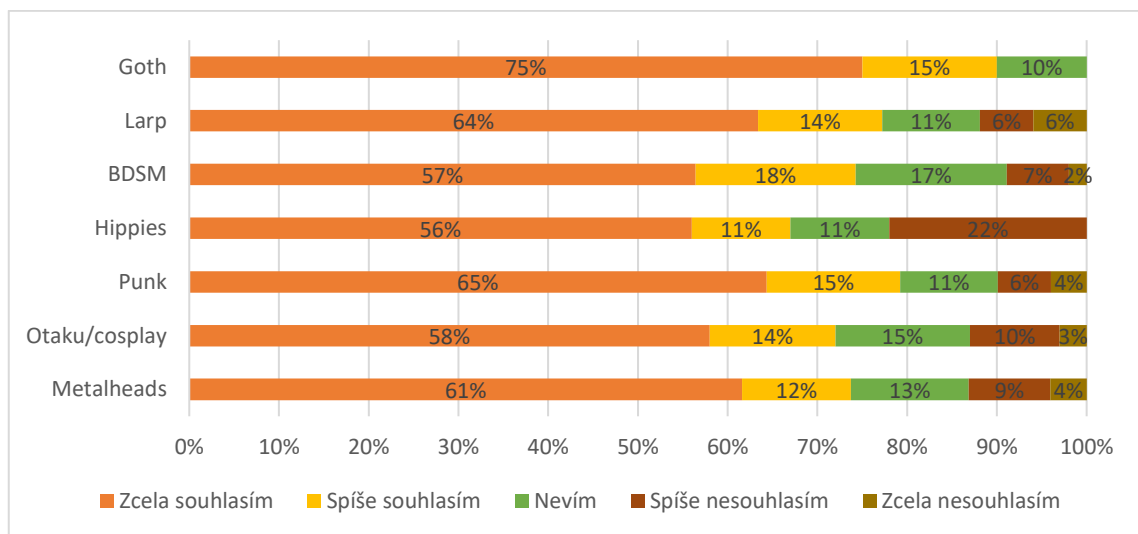
Obdobně jako punkáči i hippies v poměru s ostatními odpověďmi zcela znehovali tvrzení „užívám návykové látky pro znásobení zážitku na akci“ (33 %) a „užívám abych se na akci uvolnil“ (39 %). Druhá zmiňovaná motivace ani ve společném součtu zcela souhlasných (17 %) či částečně souhlasných reakcí (17 %) nepřekonala zcela negující odpověď. Konzumace návykových látek z důvodu užívání ostatních členů subkultury, za účelem sebemedikace své psychické obtíže, či obávání se abstinenčních příznaků zcela znehovala většina zkoumaného souboru (61 %, 61 % a 78 %). Motivaci „experimentuji ze zvědavosti“ zcela vyvrátilo 40 % respondentů, zároveň však i stejné množství s daným tvrzením zcela či alespoň částečně souhlasilo. Subkultura hippies také představuje soubor, který si dle získaných odpovědí v nejmenšího podílu dokáže užít subkulturní akci zcela střízliví (56 %) a zároveň víc než pětina účastníků (22 %) uvedla,

že s daným tvrzením spíše nesouhlasí. Zmiňované výsledky byly zpracovány v grafech č. 5 a 6 viz níže.

Graf č. 5 „Motivace k užívání u příslušníků k subkultuře hippies“

Graf č. 6 „Subkulturní akci (tj. sraz, koncert, festival...) si dokáží užít zcela střízliví.“

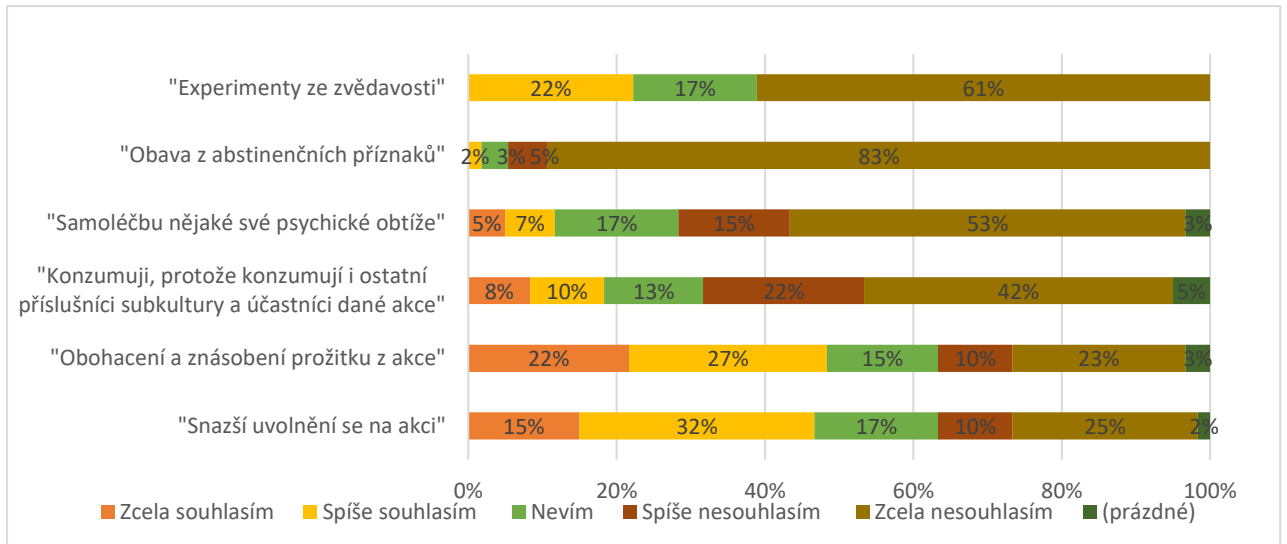

BDSM

Většina respondentů z této subkultury zcela či spíše souhlasila s tvrzením, že návykové látky konzumují na akci pro snazší uvolnění se (47 %). Zároveň obdobně vysoké procento (49 %) v různé míře potvrdilo konzumaci návykových látek pro znásobení prožitku z dané akce. Konzumaci návykových látek z důvodu nějakého sociálního tlaku, který vytváří ostatní členové subkultury, kteří konzumují návykové látky zcela znegovalo 42 %, důvod obávání se abstinčních příznaků poté 83 %. Respondenti převážně zcela nesouhlasili i s motivací pro užívání pro sebemedikaci nějaké své psychické obtíže (53 %) a experimentování s návykovými látkami ze

zvědavosti (61 %). 75 % respondentů z této subkultury odpovědělo, že zcela či částečně souhlasí s tvrzením „dokážu si subkulturní akci užít i zcela střízlivý“. Získané výsledky byly zpracovány v grafu č. 6 a 7.

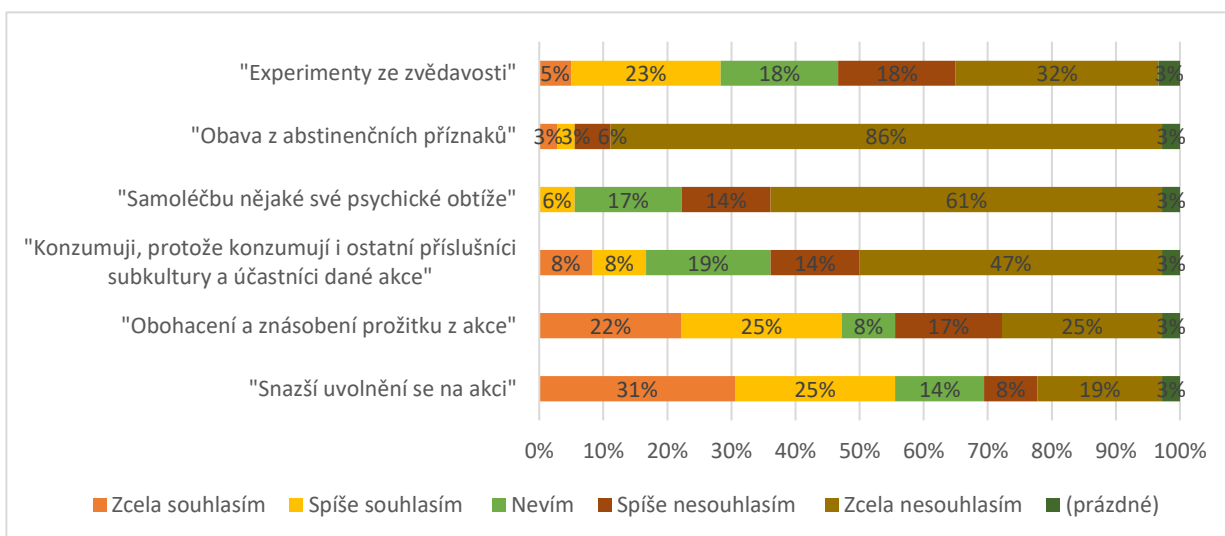
Graf č. 7 „Motivace k užívání u příslušníků k subkultuře BDSM“

Larp

Respondenti příslušící k subkultuře larpu z nadpoloviční většiny zcela či částečně souhlasili (56 %), že na akcích konzumují návykové látky s motivací uvolnit se. Celkem 47 % rovněž z různé míry souhlasilo s tím, že jim užívání návykových látek obohacuje a násobí prožitky z dané akce. Zároveň ale 25 % respondentů tuto motivaci zcela popřelo. Motivace pro konzumaci z důvodu sociálního tlaku užívajících ostatních členů subkultury či účastníků akce zcela znegovalo 47 %, užívání z důvodu sebededikace nějaké své psychické obtíže zcela popřelo 61 % a 86 % vyvrátilo užívání návykových látek z důvodu obávání se abstinčních příznaků. Poměrně vysoké procento 28 % z různé míry souhlasilo, že návykové látky na akcích konzumuje ze zvědavosti po experimentech, zároveň však 32 % dané tvrzení zcela vyvrátilo. 64 % respondentů z této subkultury uvedlo, že si subkulturní akci dokážou užít i zcela střízliví. Data byla zpracována v grafické podobě viz grafy č. 6 a 8.

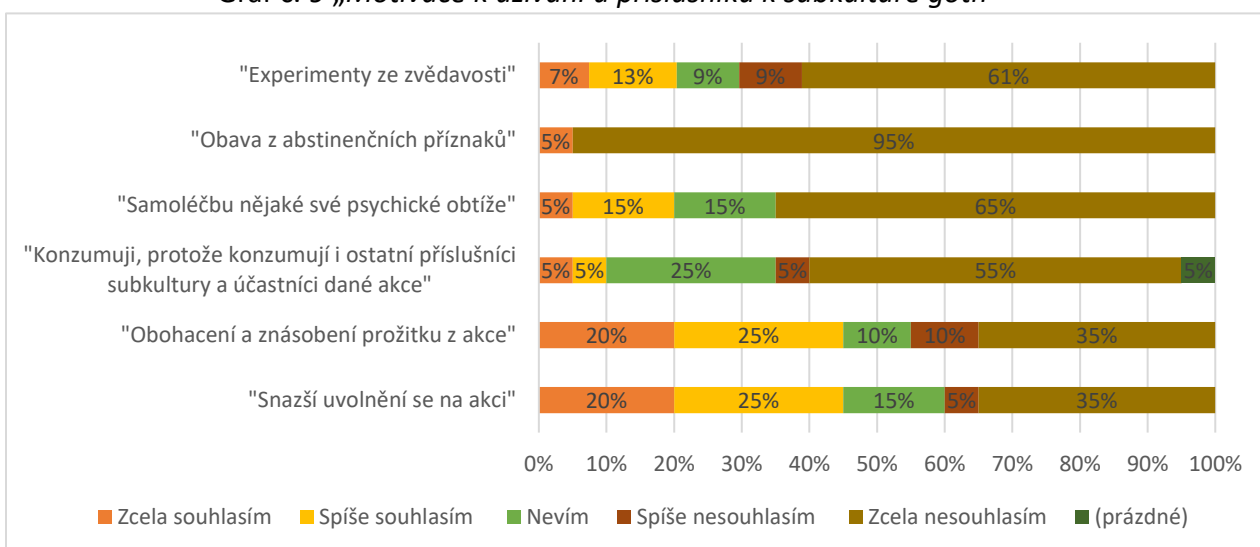
Graf č. 8 „Motivace k užívání u příslušníků k subkultuře larp“

Goth

Respondenti z této subkultury ze 45 % zcela či částečně souhlasili, že návykové látky na akci konzumují s účelem uvolnit se, zároveň však 35 % respondentů s danou motivací zcela nesouhlasilo. Zcela obdobné výsledky vyšly i u motivace „znásobit a obohatit si prožitek na akci“. 55 % respondentů zcela vyvrátilo jako motivaci pro konzumaci, konzumaci ostatních členů subkultury a 25 % odpovědělo na toto tvrzení střední neurčitou hodnotou. 65 % ze zkoumaného souboru zcela znechovalo užívání za účelem sebemedikace a 61 % vyvrátilo i experimentování s návykovými látkami ze zvědavosti. Subkultura gotiků vycházela ze všech ostatních jako ta s nejvyšším podílem zcela negujících užívání NL z důvodu obávání se abstinčních příznaků (95 %), zároveň její respondenti ze 75 % zcela souhlasili, že si dokážou užít subkulturní akci i naprosto střízliví, což také představovalo nejvyšší hraniční hodnotu v tomto tvrzení. Data byla zpracována v grafu č. 9 a 6..

Graf č. 9 „Motivace k užívání u příslušníků k subkultuře goth“

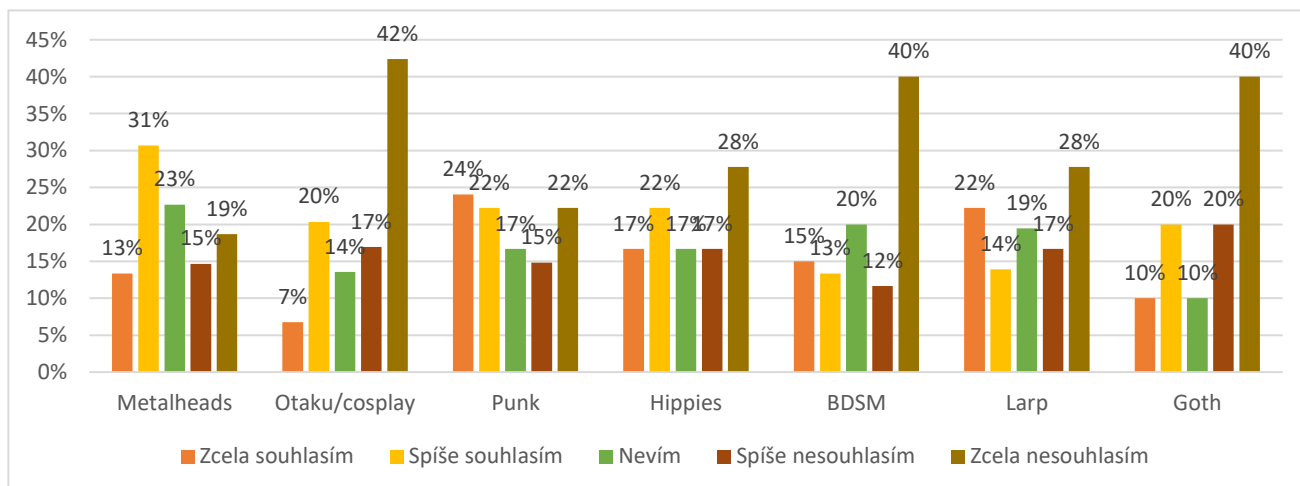
4. 2. Stereotypy o užívání návykových látek v subkulturách

V otázce na míru souhlasu s tvrzením

„Vnímáte sám za sebe užívání nějaké konkrétní návykové látky/látek jako podstatné, typické nebo tradiční pro vaši subkulturu/některou z vašich subkultur?“

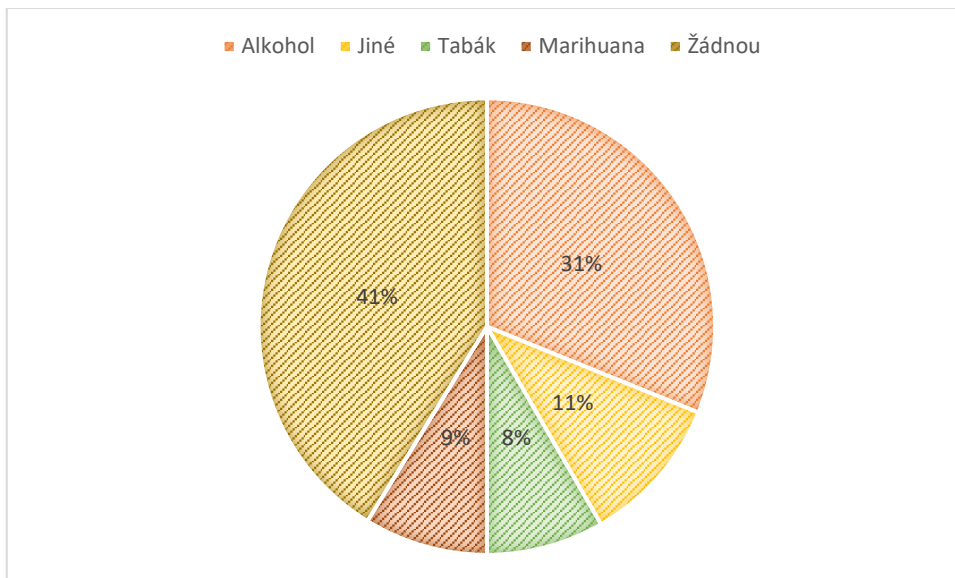
Jedinou subkulturu, ke které příslušící respondenti odpověděli největším podílem „zcela souhlasím“ (24 %), byla punková. „Spíše souhlasím“ představovala rovněž vysoký počet odpovědí (22 %) a v součtu souhlasné odpovědi překonaly nesouhlasné (37 %) o 9 %. Součet v různé míře souhlasných odpovědí překonávající nesouhlasné byl poté rovněž zaznamenán u respondentů ze subkultury metalheads, kde konečný rozdíl činil 10 %. Největší podíl zcela nesouhlasících s daným tvrzením byl zaznamenán u skupin respondentů příslušících k subkultuře otaku/cosplay (42 %) a následně u goth (40 %) a BDSM (40 %). V případě respondentů ze subkultury larpu činil rozdíl součtů různou měrou nesouhlasících odpovědí a souhlasících odpovědí 9 %. U subkultury hippies obdobný rozdíl činil 6 %. Výsledky byly graficky znázorněny v grafu č. 10 viz níže.

Graf č. 10 „Vnímáte sám za sebe užívání nějaké konkrétní návykové látky/látek jako podstatné, typické nebo tradiční pro vaši subkulturu/některou z vašich subkultur?“

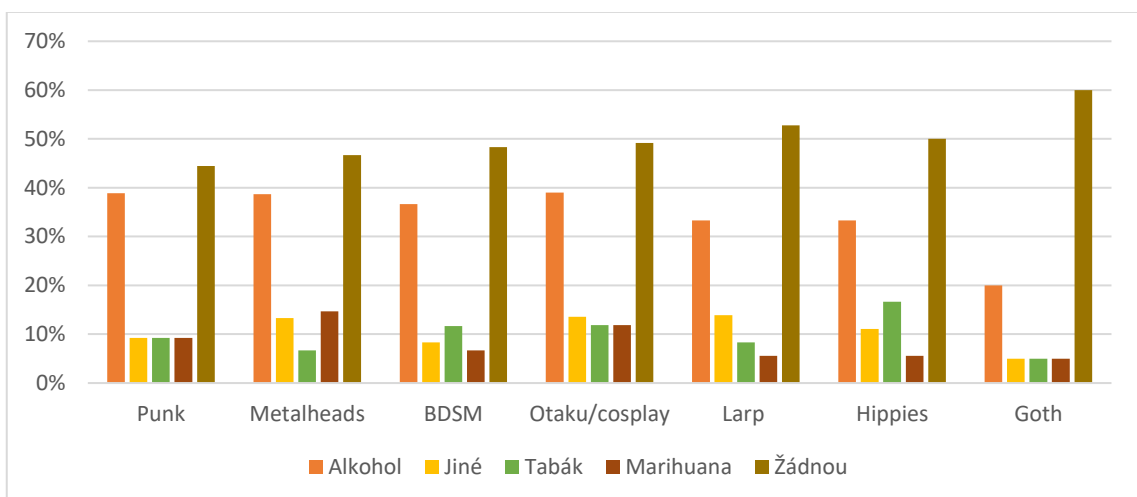

V následujícím dotazu „o jako návykovou látku se jedná a o kterou konkrétní subkulturu“, z veliké většiny daná subkultura v odpovědi nebyla uvedena. Bylo tudíž možno vyvodit pouze závěry dle příslušnosti respondentů k jednotlivým subkulturám, což ovšem pochopitelně nebylo zdaleka tak validní. Obecně respondenti ze všech subkultur, které se zúčastnily výzkumu označili v nejvyšší míře za tradiční návykovou látku „žádnou“ (41 %). Alkohol byl ve zkoumaném souboru označen jako tradiční návyková látka v 31 % a marihuana v 9 %. 11 % respondentů vyjádřilo jako tradiční látku pro svou subkulturu drogy, které byly v souboru souhrnně označeny jako jiné, protože samotné nebyly zastoupeny ve validním procentu. Výsledky byly podrobněji zaznamenány v grafu č. 11 viz níže.

Graf č. 11 „O jakou návykovou látku/látky se případně jedná a pro jakou subkulturu? (pokud žádnou návykovou látku nevnímáte jako tradiční pro vaši subkulturu napište "žádnou")“

Graf č. 12 „Vnímání konkrétní návykové látky u vybraných subkultur jako tradiční“

Při srovnání nejvíce zastoupených subkultur (znázorněno graficky viz graf č. 12) nejvyšší podíl odpovědí označujících za tradiční návykovou látku „žádnou“ vykazovali respondenti ze subkultury goth (60 %) a následně larp (53 %) a hippies (50 %). Alkohol byl za tradiční návykovou látku nejvíce označován od respondentů ze subkultur metalheads, otaku/cosplay a punku (39 %). Marihuanu uvedlo jako tradiční návykovou látku v poměru nejvíce metalistů (15 %) a následně příslušníků subkultury otaku/cosplay (12 %). Respondenti ze subkultury hippies ze všech zmiňovaných subkultur v nejvyšší míře označili jako tradiční návykovou látku tabák (17 %) a příslušníci larpu společně s otaku/cosplay v porovnání s ostatními subkulturami nejčastěji zmiňovali látky spadající do kategorie jiné (14 %).

V otázce na prosté vnímání předsudku či stereotypu o některé ze svých subkultur ze strany okolí odpovědělo 58 % respondentů v různé míře negativně.

Zanedbatelné procento uvedlo, že to nedokáže posoudit (2 %). Zbytek účastníků (40 %) poté potvrdila, že vnímá nějakou formu předsudečného chování ze strany širší veřejnosti a mainstreamu. Konkrétními opakovaně zmiňovanými předsudky byly např. všeobecné „že musím být feťák“ ale i ke konkrétním subkulturám „že metalisti ve velkém pijí alkohol“, „že punkáči užívají pervitin“ a další.

V dotazu, zda by respondenti označili sami nějakou subkulturu, která dle jejich názoru užívá marihuanu více než ostatní, téměř poloviční množství odpovědí (47 %) z celkových 239 byla subkultura „hippies“. Druhou nejpočetnější odpovědí na tuto otázku představovalo „žádná“ (22 %). Ostatní subkultury byly v daném souboru buď zcela nezastoupeny nebo jen v zanedbatelném množství.

V dalších otázkách cílících na jejich osobní přesvědčení ohledně užívání návykových látek v subkulturách, kde měli respondenti k dispozici Likertovu škálu, pomocí které mohli ohodnotit svou míru souhlasu s konkrétním tvrzením byly získány tyto výsledky:

Tabulka č. 9 "Myslím si, že příslušníci subkultury freetekno více experimentují s návykovými látkami než příslušníci ostatních subkultur."

Na tuto otázku odpovědělo celkově 232 osob, přičemž největší množství respondentů se vyjádřilo střední neurčitou hodnotou. Spíše souhlasilo či zcela souhlasilo 39 % respondentů a různou měrou toto tvrzení znegovalo 22 %.

Zcela souhlasím	14 %
Spíše souhlasím	25 %
Nedokážu posoudit	38 %
Spíše nesouhlasím	10 %
Zcela nesouhlasím	12 %

Tabulka č. 10 "Myslím si, že příslušníci subkultur všeobecně užívají ve větší míře alkohol než zbytek společnosti."

Nejvíce zastoupenou odpovědí na tuto otázku, ze souboru respondentů čítajících 236 osob, představovalo „zcela nesouhlasím“ (39 %). Velikost podílu se následně zmenšovala směrem k souhlasným závěrům o tomto tvrzení. V různé míře souhlasné odpovědi (21 %) byly překonány těmi nesouhlasnými (62 %) o 41 %.

Zcela souhlasím	4 %
Spíše souhlasím	17 %
Nedokážu posoudit	17 %
Spíše nesouhlasím	23 %
Zcela nesouhlasím	39 %

Tabulka č. 11 *"Myslím si, že příslušníci subkultur všeobecně užívají ve větší míře nelegální návykové látky než zbytek společnosti."*

V tvrzení cíleném na užívání ilegálních návykových látek v prostředí subkultur již byly souhlasící a nesouhlasící odpovědi značně vyrovnanější, přestože stále převažovali odpovědi, které vyjadřovaly nesouhlas. Rozdíl v různé míře souhlasících (37 %) a nesouhlasících odpovědí (44 %) čítal 7 %. Zajímavý byl následně fakt, že z pozitivních odpovědí byla většina zastoupena „spíše souhlasím“ a u negujících představovalo téměř stejné množství „zcela nesouhlasím. 19 % respondentů odpovědělo, že danou odpověď nedokáže určit. Celkově na tuto otázku odpovědělo 236 osob.

Zcela souhlasím	10 %
Spíše souhlasím	27 %
Nedokážu posoudit	19 %
Spíše nesouhlasím	18 %
Zcela nesouhlasím	26 %

Tabulka č. 12 *"Myslím si, že příslušníci metalové subkultury konzumují alkohol ve větší míře než příslušníci jiných subkultur."*

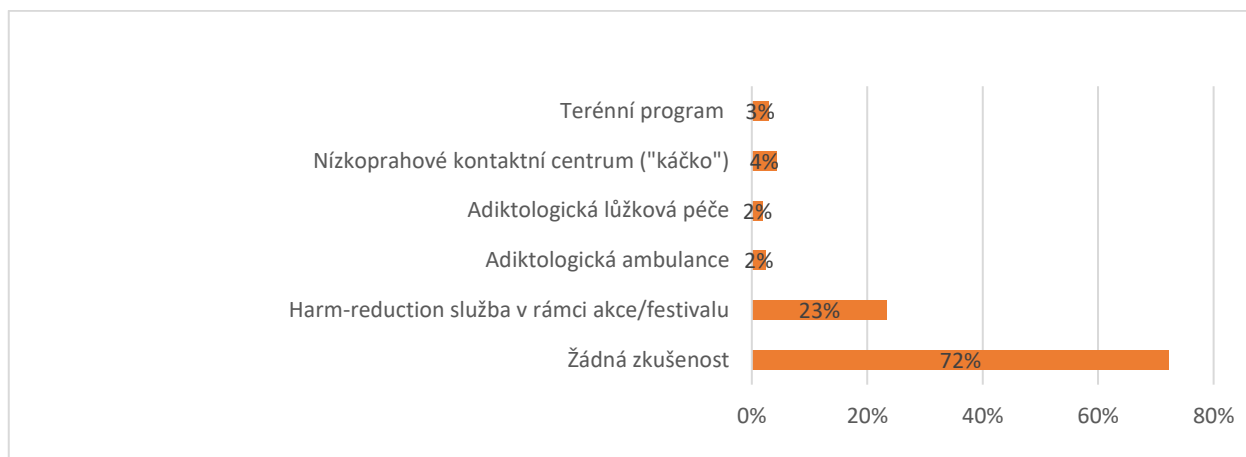
Na otázku týkající se pití alkoholu příslušníky metalové subkultury ve větším množství, než je tomu u jiných subkultur byla v dotazníku nejpočetnější odpověď středová neutrální „nedokážu posoudit“ (26 %). Rozdíl mezi zcela či spíše souhlasícími odpověďmi a v různé míře nesouhlasícími odpověďmi představoval 9 % a trend obdobně početných odpovědí „spíše souhlasím“ a „zcela nesouhlasím“ zde byl zaznamenán stejně jako v předcházející otázce. Na tuto otázku reagoval soubor 237 osob celkem.

Zcela souhlasím	8 %
Spíše souhlasím	25 %
Nedokážu posoudit	26 %
Spíše nesouhlasím	19 %
Zcela nesouhlasím	23 %

4. 3. Přístupnost adiktologických služeb příslušníkům subkultur

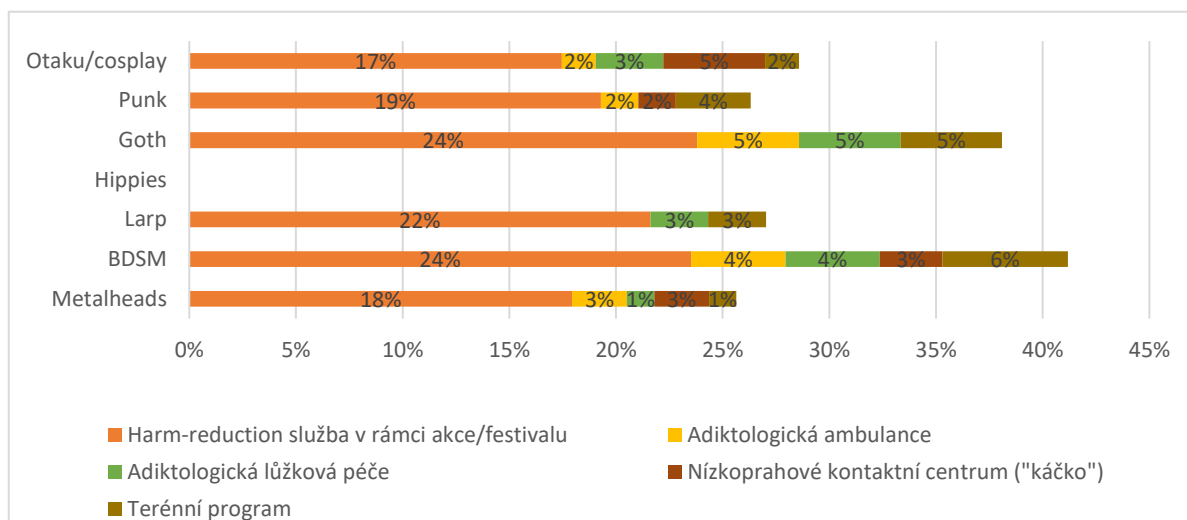
72 % z celkového počtu 209 respondentů odpovídajících na tuto otázku se s adiktologickými službami nikdy osobně nesetkalo. Nejvíce využívanou službou příslušníky subkultur dle získaných dat jsou harm reduction služby v prostředí festivalů, party a noční zábavy (23 %), ostatní adiktologické služby byly zastoupeny již jen jednotkami procent (adiktologická ambulantní péče – 2 %, adiktologická lůžková péče – 2 %, nízkoprahové kontaktní centrum – 4 %, terénní adiktologický program – 3 %). Hodnoty byly graficky znázorněny v grafu č. 13 a 14 viz níže.

Graf č. 13 „Měli jste v průběhu svého života nějakou zkušenost s adiktologickou službou? Pokud ano, s kterou?“

Z podrobněji zkoumaných subkultur se s adiktologickými službami v žádné formě nesetkali veškerí příslušníci subkultury hippies (18 osob). Druhou subkulturou, která nejméně přišla do styku s adiktologickými službami patřili metalheads a punk (74 %), následoval larp (73 %) a otaku/cosplay (71 %). Příslušníci subkultury goth se s adiktologickými službami nesetkali v 62 %, a největší zkušenosti v této oblasti měli respondenti z BDSM subkultury, kteří uvedli pozitivně jakoukoliv zkušenost ve 41 %.

Graf č. 14 „Zkušenosti s adiktologickými službami u respondentů z vybraných subkultur“

Obdobně vyhlížely i výsledky z využití konkrétně harm-reduction služby v rámci festivalu či party u příslušníků jednotlivých subkultur, tj BDSM – 24 %, goth – 24 %, larp – 22 %, punk – 19 %, metalheads – 18 %, otaku/cosplay – 17 %, hippies – 0 %. Podíly jednotlivých adiktologických služeb, které účastníci průzkumu navštívili byly zaznamenány viz výše v grafu č. 14.

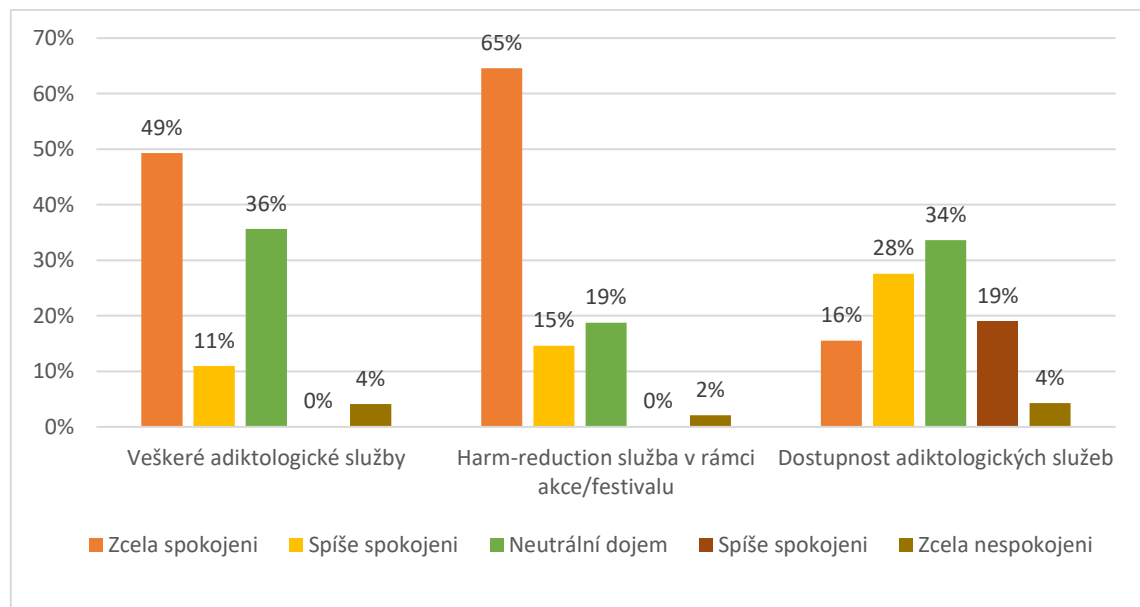
Z hlediska spokojenosti s poskytnutou službou bylo 49 % respondentů zcela spokojeno, 11 % spíše spokojeno, 36 % uvedlo neurčitou střední odpověď a 4 % bylo zcela nespokojeno. Zúčastněných respondentů v tom souboru bylo celkově 73.

Nejčastěji zmiňovanou harm reduction službu v prostředí festivalů, party a nočního života ohodnotilo 65 % respondentů se zkušeností 1 – zcela spokojený, 15 % - 2 spíše spokojený, 19 % - 3 střední neurčitá hodnota a 2 % - 5 zcela nespokojený. Zúčastněných respondentů v tomto souboru bylo celkově 48.

V dotazu na subjektivní pocit dostupnosti adiktologických služeb u respondentů nejpočetnější hodnotu představoval neurčitá střední hodnota 3 (34 %). Druhá nejpočetnější byla 2 – spíše ano (28 %), následovala 4 – spíše ne (19 %), 1 – zcela ano (16 %) a 5 – zcela ne byla zastoupena v 4 % odpovědí. Na tuto otázku celkově odpovědělo 116 respondentů.

Spokojenost v adiktologických službách všeobecně, ve službách poskytujících harm reduction v rámci festivalů a akcí a spokojenost s dostupností adiktologických služeb respondentů jsou graficky zaznamenány viz níže v grafu č. 15.

Graf č. 15 „Spokojenost respondentů s adiktologickými službami“

5. DISKUZE

5.1. Metodologie

Při tvorbě své bakalářské práce jsem použila kvantitativní výzkumnou metodu online dotazníku, především z důvodu její nízkonákladovosti, a také protože se mi již ověřila v podobném výzkumu, který jsem provedla v minulém školním roce.

Nevyhnutelné riziko zmiňované výzkumné metody představovala forma výběru respondentů, respektive jejich „samovýběr“, kdy se jejich příslušnost k subkultuře/ subkulturám nechávala pouze na jejich subjektivní výpovědi a což mohlo mít za následek nižší validitu výsledků. Z důvodu předejít tomuto jevu byla v otázce na výběr subkultury ponechána možnost „k žádné subkultuře se nehlásím“, protože je více pravděpodobné, že člověk, ke kterému se dotazník dostane omylem a k žádné subkultuře se neřadí, tak zaškrtně právě tuto možnost. K ověření faktické příslušnosti jedince k dané subkultuře, byla dále sloužila i otázka o účasti na subkulturní akci v posledním uplynulém roce. Respondent, který odpověděl záporně, byl pochopitelně považován za méně průkazného. Skutečností ovšem zůstává, že celý výzkum by byl v tomto ohledu mnohem validnější pouze v případě, kdyby sběr dat probíhal mezi respondenty prezenčně např. přímo na subkulturních akcích.

Pro zvýšení validity výzkumu jsem se dále rozhodla do otázek s výběrem návykových látek umístit jednu neexistující drogu „fenikol“. Tato možnost představovala kontrolu toho, zda respondenti dotazník opravdu podrobně čtou a neodpovídají pouze náhodným klikáním. Kvůli této ověřovací metodě, ale ve výsledku žádné dotazníky být vyřazeny nemusely, protože žádný z respondentů ve své odpovědi „fenikol“ nepotvrdil.

Formulace konkrétních otázek dotazníku se také ukázala jako další zdroj možných překážek ve výzkumu. Je možné, že ne všechny otázky v dotazníku byly pro respondenty zcela srozumitelné či spíše že účastníci výzkumu nebyli dostatečně kompetentní na to, aby ně objektivně odpověděli. Pro ověření si, že respondenti budou otázkám rozumět, jsem mohla ještě před započnutím výzkumu vytvořit ohniskovou skupinu tvořenou příslušníky v dotazníku zmiňovaných subkultur, se kterými bych měla možnost dotazník detailněji prodiskutovat. I tak by ovšem snížení validity výsledků vlivem nedorozumění ze strany respondentů nešlo zcela vyloučit. Dále se jako problematická, i když spíše z názorového hlediska, jevila především otázka cílící na genderovou identifikaci respondentů ve znění „identifikuj se“, která některé respondenty vyprovokovala k odmítavým a negativním reakcím a následně tak rozpoutala poměrně bohatou diskusi v komentářové sekci pod facebookovým příspěvkem s dotazníkem. Zmiňovaný jev též mohl ohrozit validitu výsledků, protože ovlivnil jeho vnímání ze strany respondentů, zároveň však zmíněné „drama“, velice pravděpodobně přispělo k všeobecně vyššímu povědomí o dotazníku v dané facebookové skupině, což mělo za následek získání mnohem většího množství respondentů, než jaké bylo očekáváno, což naopak k validitě výsledků přispělo.

Dle komentářů konstruktivně upozorňujících na slabiny dotazníku, bylo problematické dále i to, že na některé otázky byla možná právě jedna odpověď, přestože by u nich dávalo smysl odpovědi více. Dále byla vznešena připomínka, že v dotazníku byly málo odlišeny případy kdy jedinec návykovou látku pouze výjimečně

vyzkoušel a kdy se jedná o silný abúzus dané látky.

Pro možnost lepšího srovnání subkulturního vzorku s jinými výzkumnými vzorky (běžnou populací atd.), mohlo být v dotazníkú více otázek definující sociodemografické údaje respondentů, např. sociální stav (student, nezaměstnaný atd.), rodinný stav, kraj pobytu respondenta apod.

Při srovnávání jednotlivých subkulturních souborů mezi sebou mohly do jisté míry snížit validitu nerovné počty respondentů u jednotlivých subkultur. Zároveň však veškeré podrobněji zkoumané subkultury čítaly minimálně 18 členů.

Jakožto člověk s praktickými zkušenostmi z různých subkulturních prostředí si uvědomuji, že neopomenutelným faktorem zůstává i rozdílnost konkrétních subkultur od sebe navzájem, která v jistých případech je opravdu velká. Tento fakt je zejména zapotřebí brát v úvahu při interpretaci výsledků.

5.2. Interpretace výsledků

Ze získaných dat vyplynulo že, všeobecně nejvíce užívanou látkou napříč všemi subkulturami zastupoval alkohol, a z nelegálních látek marihuana.

Alkohol představuje návykovou látku, jejíž spotřeba je i dle Souhrnné zprávy o závislostech v České republice z roku 2023 v české populaci všeobecně vysoká. Konkrétně spotřeba alkoholu v ČR odpovídá 10 l etanolu na osobu, včetně dětí a seniorů, tudíž není nijak překvapivé, že je v našich končinách jeho konzumace i řadách příslušníků subkultur vysoká. (Chomynová et al. 2024)

Marihuana a další konopné drogy dle obdobné zprávy představují nejčastěji užívané ilegální návykové látky, konkrétně výzkum uvádí, že přibližně 7-10 % dospělých užilo marihuanu v uplynulých 12 měsících. Zde je již patrná poměrně zdatelná odlišnost zkoumaného souboru příslušníků subkultur, kteří vykazovali u užívání marihuany, a to pouze mimo subkulturní akce, minimálně o 14 % (otaku/cosplay) až 46 % (hippies) vyšší prevalenci.

Při zaměření se na konkrétní subkultury by se za jednu z nejméně rizikových ze zdala považovat „otaku/cosplay“. Respondenti z této subkultury v porovnání s ostatními potvrzovali zpravidla spíše nižší hodnoty v užívání jak legálních, tak nelegálních návykových látek, nízkou prevalenci rizikového chování apod. V dotazu na motivaci pro užívání návykových látek více než polovina účastníků potvrdila „uvolnit se na akci“ (29 % zcela souhlasilo, 25 % spíše souhlasilo). Tento fakt by všeobecně odpovídal více introvertnímu a plaššímu charakteru, který tato subkultura nese, což mimo jiné může také ovlivňovat způsob jakým tito respondenti užívají návykové látky (v tomto případě primárně alkohol).

Další subkulturou, která vycházela mezi ostatními spíše v nižších hodnotách byli „goth“. Obdobně jako předcházející subkultura vykazovali tito respondenti spíše nižší prevalenci rizikového chování, uváděli nižší hodnoty v užívání alkoholu i nelegálních návykových látek (mimo marihuanu – 55 % respondentů užilo v uplynulém roce mimo subkulturní akce). Rozdíl byl však patrný zejména v užívání tabáku či jiné formy nikotinu kde gotici překonali respondenty příslušící k otaku/cosplay v pravidelném užívání jedenkrát týdně a více o 20 %. Vysokou prevalenci kouření u této subkultury potvrzuje i jeden starší výzkum (Jurníkl, 2016), ve kterém bylo zjištěno, že 41,8 % mužů a 27,2 %

žen ze zkoumaného souboru příslušícího ke „goth“ denně kouří.

Prakticky jen o procento nižší prevalence užití marihuany uplynulém roce mimo subkulturní akci byla zaznamenána u subkultury hippies. Vzhledem i k poměrně vysokým hodnotám v pravidelném užívání konopných látek (jedenkrát týdně a vyšším), by se dalo říci, že respondenti potvrdili předsudek, který z dotazníku rovněž vyšel a to že „příslušníci k subkultuře hippies užívají marihuanu více než jiní subkulturní jedinci“ (49 % respondentů ze základního souboru s tímto stereotypem souhlasilo). Vzhledem k výsledkům, zde je tudíž jistá pravděpodobnost, že konopné látky budou v této subkultuře skutečně zastávat podstatnější roli než v jiných. Oproti tomu však sami respondenti marihuanu uvedli jako tradiční látku pouze v zanedbatelných v 6 % a rovněž je třeba brát v potaz, že hippies byli ze všech subkultur zastoupeni nejnižším počtem účastníků, tudíž i validita jejich výsledků je nižší. Zajímavými u této subkultury byly i motivace k užívání, protože oproti většině ostatních subkultur hippies z velké míry zcela negovali užívání pro uvolnění. Všeobecně se v této subkultuře nepodařilo příliš zjistit co je jejich hlavním impulsem k užívání, protože žádný z nabízených nedosahoval u této subkultury vysokého výsledku. Zároveň však nejvyšší procento respondentů, kteří označili, že si spíše nedokáží užít subkulturní akci střízliví tak jako pod vlivem návykových látek, bylo právě ze subkultury Hippie, což by samo o sobě jistou obecnější motivaci k užívání mohlo naznačovat.

Za nejvíce rizikovou subkulturu, by se dle získaných dat, dala považovat punková subkultura. Respondenti z této subkultury opakovaně potvrzovali jedny z nejvyšších hodnot v užívání alkoholu, tabáku (či jiných nikotinových výrobků) a zároveň u nich byla zaznamenána vyšší míra užívání nelegálních návykových látek (mimo marihuanu) v poměru s jinými zkoumanými subkulturami. Punk byl prakticky jedinou subkulturou, kde objevilo, byť malém procentu, užívání stimulačních látek amfetaminu a metamfetaminu, MDMA bylo ve výsledcích této subkultury přítomno též. Napadá mne, že tato všeobecně vysoká míra užívání spojená v porovnání s ostatními subkulturami s rizikovějším chováním ve vztahu k návykovým látkám, které ovšem nemá nějaký samostatný specifický trend a řád, by z jistého pohledu velmi odpovídalo nějaké původní punkové myšlence, která ztělesňuje „vzpouru proti systému“, „rebelování proti společenským konvencím“, „chaos“ apod. Zároveň z mého pohledu i z teoretických podkladů (Raghunath, 2015), punk svou neuspořádaností, absencí pravidel a volností představuje jednou z nejvíce nízkoprahových subkultur, tudíž i z toho důvodu je možné, že se v ní více budou více vyskytovat i jedinci, kteří jsou pro rizika užívání návykových látek zranitelnější než v jiných.

Metalová subkultura obdobně jako punková vycházela ve vysokých hodnotách v kategorii užívání alkoholu, tabáku. Zkoumaný předsudek zda „metalisté pijí alkohol více než jiné subkultury“ či „více než zbytek společnosti“, by tak mohl být teoreticky slabě potvrzen, ovšem faktem zůstává, že v porovnání s ostatní subkulturami metalheads nevycházeli nijak závratně výš, spíše srovnatelně se subkulturami larpu a punku. Nelegální drogy jsou v této subkultuře spíše minoritně zastoupené. Motivacemi pro užívání metalheads vycházeli obdobně jako Otaku/C

osplay či larpu a to, že motivace "Návykové látky mi na akci pomáhají uvolnit se." Opět vycházela jako značně vysoká. Nabízí se tedy úvaha, zda respondenti – metalisté s respondenty příslušícími k těmto dalším subkulturám sdílí pouze více introvertní temperament, či jsou tyto subkultury všeobecně více provázané, což by se následně propisovalo i to způsobů užívání návykových látek. Sama bych se spíše přikláněla k verzi druhé, protože ze i svých osobních zkušeností, jsem nejednou zaznamenala vývoj, kdy ku příkladu člověk, který dřív praktikoval cosplay a jezdil na otaku cony, tak následně jako starší nebo i souběžně s tím navštěvoval metalové koncerty, festivaly a vizuálně více odpovídal metalovému stylu.

Subkultura larpu všeobecně vykazovala vyšší prevalenci užívání alkoholu a tabáku, obdobně jako metalheads a punk. Zajímavé na výsledcích této subkultury byla především vyšší konzumace návykových látek primárně na subkulturní akce v kontrastu s naopak ne až tolik vysokým užíváním v běžném životě, ku příkladu v porovnání s punkem. V této subkultuře bylo zaznamenáno v poměru k ostatním vyšší užívání i jiných ilegálních drog než pouze marihuany, zejména se jednalo MDMA, LSD a kokain. Tento způsob užívání návykových látek, z mého osobního pohledu, odpovídá jakémusi „dočasnému úniku z reality“ který nastává v rámci subkulturní akce. Dle svých osobních zkušeností s larpem, kdy mi nemálo příslušníků k této subkultuře tematické akce a festivaly upřímně popisovalo jako jistou formu úniku z reality do svého fantazijního světa, bych byla schopna potvrdit, že takovýto koncept užívání do jisté míry skutečně odpovídá.

Spíše vysoká míra užívání u BDSM subkultury mne ze všech překvapila nejvíce. Jedním z nejrozšířenějších pravidel v BDSM, které ze své zkušenosti i z teoretických zdrojů vnímám je „safe, sane and consensual“ (překl. bezpečně, při smyslech a konsensuálně) což je zásada, která se s jakýmkoliv užíváním návykových látek zcela neguje. U této subkultury tak vidím jako velice podstatné si uvědomit, že ji s největší pravděpodobností zaškrtovali osoby příslušící v první řadě k jiným subkulturám, a BDSM zkrátka patří mezi jejich záliby, možná i byli párkrát v životě na nějaké BDSM akci, ale jejich hlavní subkulturní příslušnost je někde jinde. U této subkultury mne dále zaujala i oblast motivací pro užívání návykových látek, protože oproti ostatním zkoumaným subkulturám v případě této nejvíce procentuálně vylétla motivace "Návykové látky mi přinášejí obohacení a znásobení prožitku z dané akce." (49 % respondentů). To by z mého pohledu mohlo potenciálně naznačovat i užívání návykových látek za účelem provozování „chemsexu“ a všeobecně by tyto výsledky odpovídaly tvrzení, že lidé z této subkultury jsou ochotni při cestě za silným prožitkem překročit hranice, které jsou již pro běžnou veřejnost příliš.

Co se týče mapování využitelnosti adiktologických služeb pro subkulturní příslušníky, se nepřekvapivě nejvíc prakticky dostupnými a zároveň i respondenty nejlépe hodnocenými ukázaly harm reduction služby poskytované v rámci večerní zábavy a festivalů. Z mého pohledu to je pochopitelné vzhledem k tomu, že tyto služby zásadně probíhají v přirozeném prostředí příslušníků subkultur, tudíž je zde nejvyšší pravděpodobnost, že na ni bezděčně narazí a zároveň jim její zpravidla nenormativní a neformální přístup je nejvíce příjemný. Průzkum také odhalil subkultury, které se s adiktologickými službami i přes své vysoké hodnoty rizikového užívání návykových

látek setkávají minimálně. Konkrétním příkladem byli hippies, jejíž příslušníci se dle získaných dat s žádnou formou adiktologické služby neselekaly. Subkultury punk a metalheads se s nějakou formou adiktologické služby setkali v menším než pětinovém podílu, což ale vzhledem k hodnotám popisujících jejich způsob užívání, ukazuje možnou mezeru v pokrytí adiktologických služeb. Všeobecně by se však dalo tvrdit, že povědomí o zdravotnickém oboru adiktologie, bylo u respondentů spíše nižší, což by dle mého názoru nebylo nijak odlišující od většinové společnosti, spíš právě naopak.

5.3. Využití v praxi

Praktické využití výzkumu vidím především v přiblížení specifík užívání a všeobecného chování ve vztahu k návykovým látkám této specifické cílové skupiny pro odbornou veřejnost, která nemá s prostředím subkultur praktickou zkušenost. Konkrétně by tato práce mohla sloužit jako jeden ze zdrojů při tvorbě edukačních materiálů pro specialisty pracující v oboru adiktologie. Dále může přispět k vytvoření specifických preventivních programů cílených na tuto cílovou populaci zaměřených na problémové pití alkoholu, užívání tabákových či nikotinových výrobků a nelegálních návykových látek. Výsledky také přispějí k informovanosti samotných členů subkultur o jejich promořenosti užíváním návykových látek, protože se během sběru dat přihlásil nemalý počet respondentů, kteří mají o výsledky zájem, tudíž jim práce bude na jejich žádost poskytnuta.

6. ZÁVĚR

Z mého osobního pohledu se mi ve své bakalářské práci podařilo zodpovědět všechny stanovené výzkumné otázky v uspokojivé míře, přestože jsem samozřejmě v průběhu tvorby přicházela na další aspekty, kterým bych mohla věnovat více pozornosti.

Případnými dalšími tématy pro budoucí výzkum by mohl být hlubší průzkum oblasti motivace k užívání návykových látek u subkulturních jedinců, provedení obdobného výzkumu v jiných subkulturách, které v tomto dotazníku nebyly zachyceny či v neposlední řadě provést nějaký plošnější průzkum mapující psychické zdraví a úroveň wellbeingu u subkulturních jedinců, vzhledem i k motivacím pro užívání návykových látek.

Úspěšně se mi však podařilo zjistit konkrétní zvyklosti v užívání návykových látek u příslušníků jednotlivých subkultur a následně tak shledat rozdíly, které ať už v porovnání s většinovou populací či navzájem mezi sebou, v této oblasti vykazují.

Dále se mi také podařilo prozkoumat některé předsudky panující ohledně subkultur ve vztahu k užívání návykových látek a zjistit, že některé skutečně mohou růst na reálných základech, a jiné naopak vychází spíše z neopodstatněných stereotypů.

V poslední otázce, cílící na mapování přístupnosti adiktologických služeb pro subkulturní příslušníky, jsem nezjistila, žádné překvapivé výsledky, a tudíž, dle mého úsudku pokrytí subkulturního prostředí adiktologickými službami se příliš neliší od toho ve většinové společnosti. Zároveň se však vzhledem k četnějšímu či jinak problematičtějšímu způsobu užívání v konkrétních subkulturách, nabízí myšlenka, zda by její adiktologické zaopatření nemělo být vyšší, než tomu v tuto chvíli je.

7. ZDROJE:

- Hamřík, P. (2008, 9. března). *Co je to larp?*. Larpy.cz. Dostupné: <http://www.larpy.cz/larp/>
- Arnett, J. (1991). Heavy metal music and reckless behavior among adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 20(6), 573–592. <https://doi.org/10.1007/BF01537363>
- Arnett, J. (1996). *punk: heavy metal music and adolescent alienation*. WestviewPress.
- Baker, F., & Bor, W. (2008). Can music preference indicate mental health status in young people?. *Australasian psychiatry : bulletin of Royal Australian and New Zealand College of Psychiatrists*, 16(4), 284–288. <https://doi.org/10.1080/10398560701879589>
- Bártová, D. (2015). *Subkultury a média na příkladu larp*. Diplomová práce (Mgr.)--Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd, 2015.
- Beyer, D. (2002). *Fotbalové násilí: subkultura hooligans*. [Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií]. Archiv závěrečných prací MUNI. <https://is.muni.cz/th/ytz9b/>
- Cohen, A. K. (1955). *Delinquent boys; The culture of the gang*. Free Press.
- Eng, L. (2003, 11. dubna). *The Origins of Otaku*. Lawmune's Netspace. Dostupné z: <http://www.cjas.org/~leng/otaku-origin.htm>
- Erdinger, M. (2006). Subkultury a hnutí mládeže. *Protein: časopis YMCA v České republice*, 8(1), 20–21. Dostupné z: <http://protein.ymca.cz/view.php?cisloclanku=2006011515>
- Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost. (2021). *Evropská zpráva o drogách 2021: Trendy a vývoj*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie.
- Geist, B. (1992). *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing.
- Giddens, A. (1999). *Sociologie*. Praha: Argo.
- Hanák, O. (1992). *Hippies: Slepé rameno mrtvé řeky*. Praha: Argo.

- Hartl, P. & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hebdige, D. (1979). *Subculture: The Meaning of Style*. London: Routledge.
- Chomynová, P., Dvořáková, Z., Grohmannová, K., Orliková, B., Galandák, D., Černíková, T. (2024). *Souhrnná zpráva o závislostech v České republice 2023*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Jankowski, K. (1975). *Odvrácená tvář Ameriky: Hippie hledají zaslíbenou zemi*. Orbis.
- Jánková, E. (2023) *Užívání návykových látek v alternativních subkulturách*.
- Jurníkl, R. (2016). *Užívání psychotropních látek v "goth" subkultuře*. Bakalářská práce (Bc.)--Univerzita Karlova. 1. Lékařská fakulta, 2016.
- Jusko, P. (2007). *Rizikové subkultury současnej mládeže*. In B. Kraus & J. Hroncová a kol. *Sociální patologie*(s. 252–259). Hradec Králové: Gaudeamus.
- Kasal, J. (2013). *Násilí na stadionech jako odraz kultury*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- King P. (1988). Heavy metal music and drug abuse in adolescents. *Postgraduate medicine*, 83(5), 295–304. <https://doi.org/10.1080/00325481.1988.11700240>
- Kolářová, M. (2011). *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.
- Kolektiv autorů (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Kozlík, J., & Procházková, P. (2007). metalheadsická subkultura. In *Dingir: Časopis o současné náboženské scéně*, 11(1), 32-33. Dostupné z: <https://www.dingir.cz/archiv/Dingir108.pdf>
- Krech, D., Crutchfield, R. & Ballachey, E., L. (1968). *Člověk v společnosti*. Bratislava: SAV.
- Krušina, M. In: Stream [online]. 14. 1. 2012 [cit. 2023-07-06]. Dostupné z: <https://www.stream.cz/slavedny/den-kdy-zacala-zlata-era-hippies-14-leden-151092>
- Lawless, R. (1996). *Co je to kultura*. Olomouc: Votobia.

- Lojdová, K. (2011). HODNOTY V PROSTŘEDÍ PUNKOVÉ SUBKULTURY/VALUES IN PUNK SUBCULTURE ENVIRONMENT. *Studia paedagogica (Brno)*, 16(2), 131.
- Macek, P. (2003). *Adolescence*. Praha: Portál.
- Matějů, M., Soukup, V. (2024, 4. dubna). *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR. <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kultura>
- Mistrík, E. (1999). *Dominanta a alternatíva*. In R. Džambazovič. & R. Klobucký (Ed.), *Súčasné subkultúry mládeže*. Zborník príspevkov zo seminára Sekcie sociologickej teórie Slovenskej sociologickej spoločnosti pri SAV uskutočneného 21. októbra 1998(s. 4–7). Bratislava: SAV.
- Mrozewski, T. (2010). *How do kinky people know what they know* [Diplomová práce]. London: Western faculty media and information studies.
- National Institute on Drug Abuse. (2018, 6. června). *DrugFacts: Understanding drug use and addiction*. Dostupné: <https://nida.nih.gov/publications/drugfacts/understanding-drug-use-addiction>
- Niu, H., Chiang, Y., & Tsai, H. (2012). An Exploratory Study of the Otaku Adolescent Consumer. *Psychology & Marketing*, 29(10), 712-725. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/mar.20558>
- Ortmann D. M. & Sprott R. A. (2013). *Sexual outsiders: understanding bdsm sexualities and communities*. Rowman & Littlefield.
- Podané ruce, o.p.s. (2023). *Program Hard&Smart*. Dostupné: <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/program-hardsmart/>
- Pospíšek, J. (2014). *Cosplay fandom v České republice*. Bakalářská práce (Bc.)-- Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií, 2014.
- Přádová, K. (2013). *Prevalence užívání drog u členů různých hudebních subkultur: dotazníková sonda na Mělnicku*. Bakalářská práce (Bc.)-- Univerzita Karlova. 1. lékařská fakulta, 2013.
- Raghunath, A. (2015). Sex Drugs and HIV: An interview with Mat Sargent about his DIY project 'Sex Drugs and HIV'. *Punk & post-o*, 4(2), 175-184. https://doi.org/10.1386/punk.4.2-3.175_1

- Roberts, K. R., Dimsdale, J., East, P., & Friedman, L. (1998). Adolescent emotional response to music and its relationship to risk-taking behaviors. *The Journal of adolescent health: official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 23(1), 49–54. [https://doi.org/10.1016/s1054-139x\(97\)00267-x](https://doi.org/10.1016/s1054-139x(97)00267-x)
- Rybenská, K. (2015). Na co se zapomnělo v televizním pořadu Kmeny: Cosplay. *Kulturní studia*, 4(1), 103-104.
- Schori, A., Jackowski, C., & Schön, C. A. (2022). How safe is BDSM? A literature review on fatal outcome in BDSM play. *International journal of legal medicine*, 136(1), 287-295. <https://doi.org/10.1007/s00414-021-02674-0>
- Smolík, J. (2010). *Subkultury mládeže: Uvedení do problematiky*. Grada.
- Smolík, J. (2015). Subkultury mládeže: Od deviance k fragmentaci. *Sociální pedagogika*, 3(1), 36-55.
- Sobotková Nielsen, V. a kol. (2014). *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing.
- Štěpánek, B. (2012). *Zneužívání drog a subkultury mládeže* [Diplomová práce, Masarykova univerzita]. Archiv závěrečných prací MUNI. <https://is.muni.cz/th/sbxhy/>
- Turner, S. (1997). *Touha po nebi: Rock'n'roll a hledání spásy*. Praha: Návrat domů.
- Turnerová, E. (2023). *Efektivita Harmreduction programů v prostředí noční zábavy v ČR*. Bakalářská práce (Bc.)--Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 2023.
- Uherek, K. (2012). *Subkultury mládeže a jejich rizika* [Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií, Ústav pedagogických věd]. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. <http://hdl.handle.net/10563/18732>
- Vrajová, P. (2017). *"Každému, co se mu líbí" Etnografie pražské BDSM subkultury*. Bakalářská práce (Bc.)--Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií, 2017.
- Vuolo, M., Uggen, C., & Lageson, S. (2014). Taste clusters of music and drugs: evidence from three analytic levels. *The British journal of sociology*, 65(3), 529–554. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12045>

- Williams, J. P. (2007). Youth-subcultural studies: Sociological Traditions and core concepts. *Sociology Compass*, 1(2), 572–593.
<https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2007.00043.x>